

8 december 2023

Oorspronkelijke taal: Nederlands

COI FOCUS

ANGOLA

Seksuele en genderminderheden

Disclaimer:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen.

De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vermeld worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding	4
1. Sociaal-politieke context.....	6
1.1. Algemene situatie van het land	6
1.2. Standpunt van de politieke actoren.....	6
1.3. Standpunt van de religieuze actoren	9
2. Juridisch en institutioneel kader	10
2.1. Wetgeving	10
2.1.1. Wetten die seksuele en genderminderheden veroordelen	10
2.1.2. Wetten die rechten aan seksuele en genderminderheden toekennen	10
Grondwet	10
Strafwet	11
Andere wetgeving.....	12
2.2. Gerechtelijke acties	13
2.2.1. Tegen seksuele en genderminderheden.....	13
2.2.2. Tegen daders van geweld tegen seksuele en genderminderheden	13
2.3. Houding van de ordetroepen.....	15
2.3.1. Ten opzichte van seksuele en genderminderheden	15
2.3.2. Ten opzichte van daders van geweld tegen seksuele en genderminderheden	16
3. Sociaal klimaat.....	17
3.1. Maatschappelijke houding.....	17
3.1.1. Sociale voorstellingen van seksuele en genderminderheden.....	17
3.1.2. Standpunt en rol van de media	19
3.1.3. Geweld tegen seksuele en genderminderheden	21
3.1.4. Mensenrechtenschendingen	23
Gezondheidszorg	24
Onderwijs	25
Werkgelegenheid	26
3.2. Zichtbaarheid.....	26
3.2.1. Vrije meningsuiting	26
3.2.2. Ontmoetingsplaatsen.....	27
3.2.3. Verenigingsleven.....	28
Iris Angola	30
Arquivo de Identidade Angolano (AIA).....	30
Eu Sou Trans	31
Andere LGBT-organisaties.....	31
Samenvatting.....	32
Bibliografie	33

Lijst van afkortingen

AI	Amnesty International
AIA	Arquivo de Identidade Angolano
ARASA	AIDS and Rights Alliance for Southern Africa
ASSOGE	Associação Observatório de Políticas Públicas da Perspetiva do Género
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
COI	<i>country of origin information</i>
DNSP	Direcção Nacional de Saúde Publica
DW	Deutsche Welle
FCA	Fórum Cristão Angolano
HSB	<i>homens que fazem sexo com homens</i> (mannen die seks hebben met mannen)
HRW	Human Rights Watch
INCA	Instituto Nacional da Criança de Angola
INLS	Instituto Nacional de Luta Contra a Sida
LGBTI+	<i>lesbian, gay, bisexual, transsexual, intersex, queer, asexual</i> (en ander seksuele- en genderidentiteiten)
MPLA	Movimento Popular de Libertação de Angola
MSM	mannen die seks hebben met mannen
ngo	niet-gouvernementele organisatie
OFPRA	Office français de protection des réfugiés et apatrides
RA	Rede Angola
SADC	South African Development Community
SALC	Southern Africa Litigation Centre
SIC	Serviço de Investigação Criminal
soa	seksueel overdraagbare aandoening
UNDP	United Nations Development Program
UNFPA	United Nations Population Fund
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNITA	União Nacional para a Independência Total de Angola
UPR	Universal Periodic Review
USAID	United States Agency for International Development
USDOS	United States Department of State
VN	Verenigde Naties

Inleiding

Dit onderzoek verzamelt informatie over de situatie van seksuele en genderminderheden in Angola, in het bijzonder de situatie van homoseksuelen, lesbiennes en transpersonen.

Dit document verzamelt informatie over een verslagperiode van vijf jaar, van 1 juli 2018 tot 1 november 2023. Cedoca heeft het onderzoek afgesloten op 15 november 2023.

“Seksuele geaardheid en genderidentiteit zijn brede begrippen die ruimte bieden voor zelfidentificatie”, aldus de Vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties (Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR). De seksuele geaardheid is “het vermogen van eenieder om zich emotioneel, affectief en seksueel sterk aangetrokken te voelen tot mensen van hetzelfde of het andere gender, of van meer dan één gender, en met hen intieme en seksuele relaties aan te gaan. [...] seksuele geaardheid kan variëren langs een glijdende schaal van uitsluitende en niet-uitsluitende aantrekking tot hetzelfde of het andere geslacht”. Genderidentiteit verwijst naar “eenieders diepgevoelde, persoonlijke beleving van zijn gender, die al dan niet overeen kan komen met het bij de geboorte meegekregen geslacht, met inbegrip van de persoonlijke beleving van het lichaam en andere genderuitingen, waaronder kleding, spraak en gedrag. [...] Genderidentiteit en de uitdrukking daarvan heeft vele vormen, waarbij sommige personen zichzelf noch als man, noch als vrouw zien, of als beide”.¹ Bij transpersonen komt de genderidentiteit niet overeen met het toegekende geslacht.²

Deze COI Focus telt drie delen. Het eerste gedeelte onderzoekt de algemene politieke context en meer bepaald het standpunt van de politieke en religieuze autoriteiten over seksuele en genderminderheden.

Het tweede gedeelte licht de wetgeving in het voor- of nadeel van seksuele en genderminderheden toe. Het beschrijft ook de gerechtelijke acties door de overheid, al dan niet volgens bestaande wettelijke bepalingen.

Tot slot behandelt het derde gedeelte de situatie van de seksuele en genderminderheden in de samenleving. Enerzijds komen de sociaal-culturele percepties, het geweld tegen deze personen en de eventuele verschillen in de behandeling op sociaal-economisch vlak aan bod. Anderzijds belicht dit hoofdstuk aspecten van hun sociale leven zoals ontmoetingsplaatsen en/of verenigingen.

De terminologie waarmee seksuele en genderminderheden zichzelf benoemen en benoemd worden, kan per bron verschillen. Cedoca neemt in dit document, in de mate van het mogelijke, de terminologie van de bron over. De geraadpleegde bronnen gebruiken de volgende begrippen en afkortingen: *lesbian, gay, bisexual, transgender* (LGBT), *lesbian, gay, bisexual, transgender, intersex, queer* (LGBTIQ), *lesbian, bisexual, transgender, intersex, queer and other* (LBTIQ+), mannen die seks hebben met mannen (MSM).

Cedoca baseerde zich voor dit onderzoek op informatie uit publiek beschikbare bronnen waaronder online publicaties en berichten op sociale media van Angolese en internationale LGBT-organisaties, lokale en internationale media, internationale publicaties van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en onderzoekcentra waaronder Human Rights Watch (HRW) en Freedom House. Cedoca putte ook informatie uit gouvernementele bronnen zoals het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDOS) en uit publicaties van agentschappen van de Verenigde Naties (VN).

¹ UNHCR, 23/10/2012, pp. 130-131, [url](#)

² Cavaria, 25/09/2020, [url](#)

Daarnaast vroeg Cedoca op 20 oktober 2023 per e-mail meer informatie aan de leiders van verschillende Angolese LGBT-organisaties:

- Carlos Fernandes, algemeen directeur van de LGBT-organisatie Iris Angola, die antwoordde per e-mail op 27 oktober 2023
- Imanni da Silva van de organisatie Eu Sou Trans, die ijvert voor de rechten van transpersonen, en die antwoordde per e-mail op 3 november 2023
- een vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, die per e-mail antwoordde op 25 oktober 2023, maar die omwille van veiligheidsredenen anoniem wenst te blijven.

Ten slotte contacteerde Cedoca op 26 oktober 2023 de Belgische ambassade in Luanda (Ambabel Luanda) die per e-mail antwoordde op 7 november 2023.

Cedoca legde deze bronnen de volgende vragen voor:

1. Wat is de huidige houding van politie en justitie ten aanzien van de LGBT-gemeenschap en LGBT-personen in Angola?

- Zijn er de voorbije jaren incidenten geweest waarbij de LGBT-gemeenschap of LGBT-personen gevisieerd werden door de politie of het gerecht omwille van hun seksuele geaardheid of genderidentiteit (bijvoorbeeld razzia's, arrestaties, gerechtelijke vervolging)?
- Kunnen LGBT-personen een beroep doen op de politie of op het gerecht om bescherming te zoeken tegen discriminatie of geweld? Zijn er voorbeelden van LGBT-personen die met succes discriminatie of geweld hebben aangevochten voor de rechtbank?
- Bestaan er vooraanstaande, gerenommeerde advocaten die LGBT-personen verdedigen voor de rechtbank?

2. Wat is de algemene houding van de Angolese maatschappij tegenover LGBT-personen? Hebben LGBT-personen toegang tot gezondheidszorg, werkgelegenheid, onderwijs, huisvesting? Of ondervinden ze discriminatie in die domeinen?

3. Wat is de huidige houding van:

- de Angolese politieke autoriteiten ten aanzien van de LGBT-gemeenschap? Zijn er contacten, samenwerkingen tussen politieke instellingen en LGBT-organisaties?
- van de Angolese religieuze autoriteiten?
- van de Angolese media ten aanzien van de LGBT-gemeenschap?

4. Kunnen Angolese LGBT-organisaties zich vlot officieel registreren en vrij werken? Welke zijn (naast Iris Angola en Arquivo de Identidade Angolano) de meest actieve LGBT-organisaties?

5. Bestaan er in Luanda plaatsen waar LGBT kunnen bijeenkomen zonder te worden lastig gevallen, zoals bars, hotels, andere openbare plekken? Zijn er dergelijke plaatsen buiten Luanda? Kan u voorbeelden geven?

1. Sociaal-politieke context

1.1. Algemene situatie van het land

In augustus 2022 sleepte president João Lourenço een tweede presidentiële ambtstermijn in de wacht. De Movimento Popular de Libertação de Angola (MPLA, Volksbeweging voor de Bevrijding van Angola), die al een halve eeuw lang regeert, bleef aan de macht, maar verloor haar tweederdemeerderheid in het parlement. De oppositiecoalitie onder leiding van de União Nacional para a Independência Total de Angola (UNITA, Nationale Unie voor de Totale Onafhankelijkheid van Angola) behaalde voor het eerst meer stemmen in Luanda dan de regerende partij. De verkiezingen waren erg omstreden omwille van de ernstige beperkingen op de vrijheid van meningsuiting en van vereniging en de door de overheid aan de media opgelegde censuur, aldus HRW.³ Freedom House merkt op dat de macht zich concentreert bij de president en dat diens beslissingen meestal blindelings de goedkeuring van het parlement krijgen. Corruptie en vriendjespolitiek drukken na decennialang MPLA-bestuur hun stempel op alle aspecten van het publieke en private leven.⁴

Volgens het jaarverslag van HRW maakten de veiligheidsdiensten zich in 2022, net als in de voorgaande decennia, geheel straffeloos schuldig aan ernstige mensenrechtenschendingen, waaronder nodeloos en overdreven geweld en willekeurige hechtenis van vreedzame demonstranten. Tijdens de eerste zes maanden van 2023 maakten deze diensten zich schuldig aan minstens vijftien illegale executies van politieke activisten en demonstranten naast verschillende andere ernstige misbruiken.⁵

HRW meldt dat leden van de pers in 2022 meermaals het doelwit waren van fysieke en verbale aanvallen en van willekeurige detentie door de veiligheidsdiensten.⁶ De meeste media zijn in handen van de regerende partij en laten zelden een kritisch geluid horen, aldus Freedom House. Zelfcensuur is gebruikelijk omwille van de angst voor represailles in geval van kritiek op de regering. De overheid houdt ngo's die rond mensenrechten werken nauwlettend in de gaten. Leden van de civiele maatschappij kregen in 2022 af te rekenen met bedreigingen, arrestaties en gerechtelijke vervolging.⁷

1.2. Standpunt van de politieke actoren

Het United Nations Development Program (UNDP) verklaart in een analyse van eind 2021 weinig informatie te hebben over de officiële standpunten van de Angolese politieke partijen met betrekking tot LGBT-rechten. Hoewel deze partijen over het algemeen een conservatieve positie bekleden, stelt UNDP dat de jongere generatie politici een meer open houding aannemen.⁸ The Other Foundation, een regionale organisatie die opkomt voor LGBT-rechten in zuidelijk Afrika, vermeldt in 2017 een aantal homofobe uitspraken van politici van zowel de regerende partij MPLA zoals vooraanstaand lid Norberto Garcia⁹, als van de oppositiepartij UNITA. The Other Foundation stelt dat politieke partijen

³ HRW, 12/01/2023, [url](#)

⁴ Freedom House, 03/2023, [url](#)

⁵ HRW, 12/01/2023, [url](#); HRW, 07/08/2023, [url](#)

⁶ HRW, 12/01/2023, [url](#)

⁷ Freedom House, 03/2023, [url](#)

⁸ UNDP, 2021, p. 10, [url](#)

⁹ Sinds januari 2022 vervulde voormalig MPLA-woordvoerder Norberto Garcia verschillende leidende functies bij instellingen verbonden aan de president, zoals het Bureau voor Strategische Studies en Analyses. In januari 2023 werd hij, na zeven maanden huisarrest, vrijgesproken door het Hooggerechtshof, in een zaak van corruptie. Bron: Novo Jornal, 28/01/2022, [url](#); Notícias de Angola (Emerson H.), 28/01/2023, [url](#); VOA (Coque M.), 09/05/2023, [url](#)

zich weliswaar negatief hebben uitgelaten over LGBT-thema's, maar het niet als een strafrechtelijke zaak beschouwen, het eerder tolereren maar er liever niet publiek over praten.¹⁰

Volgens Freedom House waren LGBT-thema's lange tijd taboe en kwamen ze in het politieke debat niet aan bod. Dit zou enigszins veranderd zijn na de goedkeuring van de nieuwe Strafwet in januari 2019 [zie 2.1. Wetgeving].¹¹ Na de inwerkingtreding van de nieuwe wet verklaart parlementslid Makuta Nkondo, die tegen stemde, aan de nieuwssite Novo Jornal dat homoseksualiteit volgens de Angolese cultuur een vreselijke misdaad is. Novo Jornal merkt weliswaar op dat de non-discriminatiebeginselen in de nieuwe Strafwet over het algemeen positief onthaald worden.¹²

UNDP vond in de analyse van eind 2021 geen parlementaire tussenkomsten terug die verwijzen naar kwesties met betrekking tot seksuele geaardheid of genderidentiteit.¹³

Tijdens de eedaflegging voor de tweede ambtstermijn van president Lourenço op 15 september 2022 pleit de voorzitter van het Grondwettelijk Hof, Laurinda Jacinto Prazeres Monteiro Cardoso, bij het staatshoofd voor de inclusie en vertegenwoordiging van alle Angolese staatsburgers ongeacht hun geslacht, leeftijd, geloof, partijlidmaatschap, ras, etnische origine of seksuele oriëntatie.¹⁴

Volgens de rapporten over de mensenrechtensituatie in Angola die USDOS tussen 2017 en 2022 publiceerde, tracht de regering via haar gezondheidsagentschappen, het ministerie van Gezondheid en het Nationale Instituut voor de Strijd tegen AIDS (Instituto Nacional de Luta Contra a Sida, INLS), dat ook deel uitmaakt van het ministerie van Gezondheid, discriminatie tegen de LGBT-gemeenschap te bestrijden en de toegang tot gezondheidszorg en seksuele educatie te vergroten.¹⁵

In een brochure van februari 2019 stelt de LGBT-organisatie Arquivo de Identidade Angolano (AIA) daarentegen dat overheidsbeleid met betrekking tot seksuele geaardheid of genderidentiteit onbestaande is.¹⁶ LGBT-organisaties wijzen er in 2019 ook op dat non-discriminatie op basis van seksuele geaardheid en genderidentiteit geen deel uitmaakt van de uiteenlopende beleidsprogramma's, strategieën en richtlijnen van de overheid inzake onderwijs, gezondheidszorg en preventie tegen geweldpleging.¹⁷ UNDP wijst eind 2021 op de beperkte en gefragmenteerde projecten van de overheid voor de implementatie van de wettelijke bepalingen met betrekking tot gelijkheid en non-discriminatie.¹⁸ LGBT-activisten verklaren halfweg 2023 dat de goedkeuring van de nieuwe Strafwet in de praktijk tot weinig beterschap heeft geleid. Volgens Carlos Fernandes van Iris Angola bestaat de enige vooruitgang erin dat de dialoog met de staatsinstellingen vlotter verloopt. LGBT-organisaties dringen aan op een bredere verspreiding van de wet en op een grotere betrokkenheid van de overheid bij de educatie en sensibilisering van de maatschappij.¹⁹ De door Cedoca geraadpleegde vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie meent dat er geen politieke wil is om de rechten en bescherming van LGBT-personen in de praktijk te beschermen en ziet weerstand bij overheidsinstellingen om samen te werken met LGBT-organisaties.²⁰

¹⁰ The Other Foundation, 2017, p. 15, [url](#)

¹¹ Freedom House, 03/2023, [url](#)

¹² Novo Jornal, 26/02/2021, [url](#)

¹³ UNDP, 2021, p. 8, [url](#)

¹⁴ Queer People (Kanga D.), 16/09/2022, [url](#)

¹⁵ USDOS, 20/03/2023, [url](#); USDOS, 12/04/2022, [url](#); USDOS, 30/03/2021, [url](#); USDOS, 11/03/2020, [url](#); USDOS, 13/03/2019, [url](#); USDOS, 20/04/2018, [url](#)

¹⁶ AIA, 02/2019, [url](#)

¹⁷ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, p. 8, [url](#)

¹⁸ UNDP, 2021, p. 3, [url](#)

¹⁹ Novo Jornal, 24/07/2023, [url](#); Agência Lusa, 17/05/2023, [url](#)

²⁰ "Não há uma vontade política de salvaguardar a proteção e os direitos das pessoas LGBTIQ+ na prática [...]."; "Por outro lado, existe uma resistência das instituições engajarem com os movimentos LGBTIQ+ para dar formação sobre SOGIE." ["Er bestaat in de praktijk geen politieke wil om de bescherming en rechten van LGBTIQ+-personen te vrijwaren [...]."; "Anderzijds is er binnen de instellingen weerstand om samen te werken met LGBTIQ+-bewegingen voor de organisatie van opleidingen over SOGIE."] [vertaling] Bron: Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023

Imanni da Silva, activiste en oprichter van de organisatie Eu Sou Trans, wijst op de samenwerking met het ministerie van Justitie en Mensenrechten, met provinciale gezondheidsinstellingen, met het INLS en met het ministerie van Familie en de Emancipatie van de Vrouw dat recent interesse toonde voor een nauwere samenwerking. De organisatie wil ook betere banden smeden met het ministerie van Onderwijs en van Binnenlandse Zaken. Maar da Silva wijst ook op de trage vooruitgang op het vlak van samenwerking met deze politieke instellingen en op de nood aan doorzettingsvermogen, in het bijzonder met betrekking tot de situatie van transpersonen.²¹

Volgens Ambabel Luanda is de houding van de politieke actoren "relatief goed". De ambassade wijst erop dat de staatssecretaris voor Mensenrechten, Ana Celeste, steeds aanwezig is op activiteiten omtrent LGBT-rechten en in haar discours steeds aandacht schenkt aan deze gemeenschap.²² Het online magazine Queer People doet in april 2023 verslag over een ontmoeting tussen LGBT-activisten en deze staatssecretaris.²³

UNDP merkt bij bepaalde afdelingen van het ministerie van Gezondheid en het Nationaal Directoraat voor Volksgezondheid (Direcção Nacional de Saúde Pública, DNSP), bevoegd voor beleid inzake seksuele en reproductieve gezondheid, een zekere weerstand tegenover de inclusie van LGBT en andere doelgroepen. Het INLS is wel een partnerorganisatie van de LGBT-gemeenschap.²⁴ Het vijfde nationale strategische hiv/aids-plan voor de periode 2015-2018 beschouwde mannen die seks hebben met mannen (MSM of *homens que fazem sexo com homens*, HSH²⁵) al als een specifieke *key population*, een risicogroep in de strijd tegen hiv/aids.²⁶ De situationele analyse van risicogroepen die het INLS in 2018 uitvoerde, verwijst naar MSM en transpersonen in het kader van preventie en gezondheidszorg. Het zesde nationale strategische hiv/aids-plan voor de periode 2018-2022, ten slotte, benoemt verschillende factoren die het risico op hiv/aids bij deze risicogroepen verhogen, zoals stigmatisering en discriminatie of een beperkte toegang tot hiv-diensten die preventie, diagnose en zorg aanbieden.²⁷ LGBT-groepen dringen erop aan dat nationale hiv/aids-programma's LGBT-persoon als risicogroep opnemen om zo de toegang tot gezondheidszorg te vergroten.²⁸

De Nationale Mensenrechtenstrategie (Estratégia Nacional dos Direitos Humanos), vastgelegd in een presidentieel decreet van april 2020, is het enige officiële overheidsprogramma dat LGBT vermeldt in de context van de verdediging van de mensenrechten. Dit plan voorziet de organisatie van seminars en debatten over de rechten van onder meer LGBT en biedt volgens UNDP vele andere mogelijkheden voor de behartiging van LGBT-belangen in het mensenrechtenbeleid van de

²¹ "Nos trabalhamos em parceria com instituições do estado como Ministério da Justiça e Direitos humanos, Gabinete provincial da saúde, Instituto Nacional de Luta contra a Sida, Ministério da Família e Promoção da Mulher que mais recentemente mostrou interesse em incluir-nos em suas pautas. Queremos criar um maior vínculo com o Ministério da Educação e do Interior principalmente. Apesar do reconhecimento e interesse de proteção ainda sentimos morosidade mas tudo é uma questão de persistência da nossa parte pois ainda precisamos de leis específicas em especial de reconhecimento de pessoas Trans." ["We werken samen met staatsinstellingen zoals het ministerie van Justitie en Mensenrechten, de Provinciale Gezondheidsraad, het Nationale Instituut voor de Strijd tegen AIDS, het ministerie van Familie en de Emancipatie van de Vrouw dat onlangs interesse toonde om ons in zijn agenda op te nemen. We willen vooral sterke banden creëren met de ministeries van Onderwijs en van Binnenlandse Zaken. Ondanks de erkenning en interesse in bescherming voelen we nog steeds traagheid, maar alles is een kwestie van volharding van onze kant, omdat we nog steeds specifieke wetten nodig hebben, vooral voor de erkenning van transpersonen."] [vertaling] Bron: Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

²² Ambabel Luanda, e-mail, 07/11/2023

²³ Queer People (Kanga D.), 21/04/2023, [url](#)

²⁴ UNDP, 2021, p. 7, [url](#)

²⁵ De term MSM omvat alle mannen die seksuele betrekkingen hebben met mannen ongeacht de reden van deze betrekkingen, de wijze waarop deze mannen zichzelf identificeren op het vlak van hun seksuele geaardheid of specifieke genderidentiteit of de gemeenschap of sociale groep waartoe ze zich rekenen: USAID e.a., 06/2018, p. 14, [url](#)

²⁶ UNDP, INLS, 11/2020, p. 93, [url](#)

²⁷ UNDP, 2021, pp. 8-9, [url](#)

²⁸ AIA e.a., 05/2022, p. 5, [url](#)

overheid.²⁹ In mei 2022 onderstrepen LGBT-organisaties echter dat dit plan nog niet geïmplementeerd is en dat het bevoegde ministerie van Binnenlandse Zaken hen hier onvoldoende bij betreft.³⁰

Tijdens de Universele Periodieke Evaluatie (Universal Periodic Review, UPR) van Angola binnen de VN-Mensenrechtenraad in 2020 besteden verschillende landen verhoogde aandacht aan LGBT-thema's en formuleren ze bijkomende aanbevelingen aan de Angolese regering voor de verbetering van LGBT-rechten, mogelijk onder invloed van de toenemende zichtbaarheid van de LGBT-gemeenschap in de openbare en politieke ruimte, aldus UNDP. De Angolese regering brengt de kwestie dan weer helemaal niet ter sprake in het landenrapport dat ze aan de UPR voorlegt. Ook in het kader van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW) en binnen het VN-mensenrechtencomité krijgt Angola verschillende aanbevelingen met betrekking tot de situatie van LGBT-personeel.³¹

1.3. Standpunt van de religieuze actoren

The Other Foundation merkt in 2017 op dat de Angolese christelijke cultuur heteronormatieve familiewaarden bepleit en homoseksualiteit als niet-normatief en tegennatuurlijk beschouwt. Hoewel een aantal vooral katholieke kerken enige tolerantie hebben getoond tegenover de LGBT-gemeenschap, verklaren LGBT-personeel aan The Other Foundation dat religieuze maar ook traditionele ruimtes de meest vijandige en discriminerende omgevingen zijn voor LGBT-personeel in de Angolese maatschappij. Het gebeurt daarom zelden dat LGBT-personeel hun seksuele of genderidentiteit openlijk bespreken in religieuze kringen. De organisatie verwijst naar de uitspraken van de vooraanstaande Angolese protestantse predikant Luís Nguimbi³² die het bestaan van een LGBT-gemeenschap in Angola aan Westerse invloeden en aan de nalatigheid van de overheid, families en kerken wijt en die de regering oproep homoseksuelen en transpersoneel te bannen.³³

Imanni da Silva van Eu Sou Trans en de door Cedoca geraadpleegde vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie zien een barrière tussen de LGBT-gemeenschap en religieuze groeperingen. Da Silva verklaart dat de dialoog met de religieuze entiteiten altijd eindigt op een clash van overtuigingen.^{34,35}

Volgens de Britse krant The Telegraph waren de belangrijkste religieuze groepen verdeeld over de schrapping van het wetsartikel over homoseksualiteit uit de Strafwet, maar sprak geen enkele van deze groepen zich er publiek tegen uit.³⁶

²⁹ Actiepunt 9.3. en doelstelling iv : *Decreto Presidencial n.º 100/20: Aprova a Estratégia Nacional dos Direitos Humanos*, 14/04/2020, [url](#) ; UNDP, 2021, p. 12, [url](#)

³⁰ AIA e.a., 05/2022, pp. 4, 7, [url](#)

³¹ UNDP, 2021, p. 9, [url](#)

³² In 2022 benoemde president João Lourenço de dominee Luís Nguimbi, voorzitter van het Fórum Cristão Angolano (FCA), tot lid van de Raad van de Republiek, een raadgevend orgaan waarin politici, religieuze vertegenwoordigers, zakenlui en mediafiguren zetelen. Bron: Ver Angola, 21/09/2022, [url](#)

³³ The Other Foundation, 2017, p. 14, 24, [url](#)

³⁴ "Quanto as entidades religiosas existe uma barreira apesar dos dialogos no qual sempre acabam em choque de pensamento." ["Wat de religieuze entiteiten betreft, is er een barrière ondanks de dialogen die altijd eindigen op een clash van overtuigingen."] [vertaling] Bron : Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

³⁵ "Relativamente a religião também não existe uma aproximação. Existem barreiras de engajamento e colaboração." ["Wat religie betreft, is er ook geen toenadering. Er zijn belemmeringen voor meer betrokkenheid en samenwerking."] [vertaling] Bron: Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023

³⁶ The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), 05/03/2021, [url](#)

2. Juridisch en institutioneel kader

2.1. Wetgeving

2.1.1. Wetten die seksuele en genderminderheden veroordelen

Sinds de huidige Strafwet in februari 2021 van kracht werd, heeft Angola geen wetten of wetsartikelen meer die homoseksuele betrekkingen bestraffen of straffen opleggen op basis van seksuele geaardheid of genderidentiteit.³⁷

Het Burgerlijk Wetboek (Código da Família) erkent het huwelijk tussen twee personen van hetzelfde geslacht niet. Artikel 20 stelt dat "het huwelijk de vrijwillige unie is tussen een man en een vrouw" [vertaling].³⁸ Artikel 35 van de Grondwet beschrijft de familie als de maatschappelijke hoeksteen die speciale bescherming van de overheid geniet, hetzij op basis van een wettelijk huwelijk, hetzij op basis van een feitelijke unie tussen een man en een vrouw.³⁹ UNDP merkt op dat seksuele en genderminderheden bijgevolg geen huwelijk kunnen sluiten en geen familie kunnen stichten op wettelijke gronden. Hierdoor kunnen ze zich ook niet beroepen op de daaraan verbonden rechten, bijvoorbeeld met betrekking tot erfenis.⁴⁰ USDOS wijst op problemen met betrekking tot adoptie, bij het vergezellen van familie in zorginstellingen en, voor transpersonen, bij het verkrijgen van geschikte identiteitsdocumenten.⁴¹

2.1.2. Wetten die rechten aan seksuele en genderminderheden toekennen

Grondwet

De Grondwet van 2010 verwijst niet uitdrukkelijk naar discriminatie op basis van seksuele geaardheid of genderidentiteit, maar garandeert in artikel 23 de gelijkheid voor de Grondwet en de wet van alle burgers en bepaalt dat "niemand mag gediscrimineerd of bevoorrecht worden, een recht worden ontzegd of van een plicht worden ontslagen op basis van afstamming, geslacht, ras, etniciteit, huidskleur, beperking, taal, geboorteplaats, religie, politieke, ideologische of filosofische overtuigingen, opleidingsgraad of economische, sociale of professionele status" [vertaling].⁴²

Volgens grondwetsartikel 21 is het een essentiële taak van de staat om "gelijke rechten en kansen voor Angolezen te promoten ongeacht origine, ras, lidmaatschap van een partij, geslacht, kleur, leeftijd of enige ander vorm van discriminatie." [vertaling].⁴³

Artikel 22 stelt dat "ieder het genot heeft van de rechten, vrijheden en garanties vastgelegd in de Grondwet en onderworpen is aan de plichten vastgelegd door de Grondwet en de wet" [vertaling]. Alle Angolese burgers hebben de plicht respect op te brengen voor "de rechten, vrijheden en

³⁷ UNDP, 2021, p. 3, [url](#)

³⁸ "O casamento é a união voluntária entre um homem e uma mulher [...]". Bron: *Lei n.º 1/88: Lei que aprova o Código da família*, 20/02/1988, [url](#)

³⁹ Assembleia Constituinte, 21/01/2010, [url](#) (Engelse vertaling: Constituent Assembly, 21/01/2010, [url](#))

⁴⁰ UNDP, 2021, p. 3, [url](#); UNDP, INLS, 11/2020, p. 13, [url](#)

⁴¹ USDOS, 20/03/2023, [url](#)

⁴² "Ninguém pode ser prejudicado, privilegiado, privado de qualquer direito ou isento de qualquer dever em razão da sua ascendência, sexo, raça, etnia, cor, deficiência, língua, local de nascimento, religião, convicções políticas, ideológicas ou filosóficas, grau de instrução, condição económica ou social ou profissão". Bron: Assembleia Constituinte, 21/01/2010, [url](#) (Engelse vertaling: Constituent Assembly, 21/01/2010, [url](#))

⁴³ "Promover a igualdade de direitos e de oportunidades entre os angolanos, sem preconceitos de origem, raça, filiação partidária, sexo, cor, idade e quaisquer outras formas de discriminação". Bron : Assembleia Constituinte, 21/01/2010, [url](#) (Engelse vertaling : Constituent Assembly, 21/01/2010, [url](#))

eigendom van anderen” en anderen respectvol te behandelen “zonder discriminatie van enige soort” [vertaling].⁴⁴

Artikel 33 erkent voor ieder het recht op een persoonlijke identiteit en privacy in het persoonlijke en familiale leven.⁴⁵

Strafwet

De vorige Angolese Strafwet van 1886, een erfenis uit de Portugese koloniale tijd, bevatte een artikel dat “misdriften tegen de natuur”⁴⁶ sanctioneerde met zogenaamde “veiligheidsmaatregelen” (geen gevangenisstraf, maar onder andere internering, huisarrest, beroepsverbod). Waarnemers interpreteren een dergelijke bepaling over het algemeen als gericht tegen homoseksuele betrekkingen.⁴⁷ Hoewel de geraadpleegde bronnen geen weet hebben van gerechtelijke vervolgingen van LGBT-personen op basis van deze vorige wet, merkt HRW wel op dat dergelijke koloniale wetsartikelen vaak op impliciete wijze discriminatie op basis van seksuele geaardheid of genderidentiteit versterken en bijdragen aan een klimaat van straffeloosheid.⁴⁸

In januari 2019 nam het Angolese parlement een nieuwe Strafwet aan, de eerste sinds de onafhankelijkheid van Portugal in 1975. Het parlement schrapte het wetsartikel dat homoseksuele betrekkingen sanctioneert. De nieuwe wet verbiedt bovendien discriminatie op basis van seksuele geaardheid, maar niet op basis van genderidentiteit. In november 2020 ondertekende president Lourenço de wet die op 10 februari 2021 van kracht werd.⁴⁹

Een aantal factoren droegen volgens onderzoekers bij tot de decriminalisering van homoseksuele betrekkingen in Angola. Na de machtswissel in 2017 met het aftreden van president José Eduardo dos Santos toonde de nieuwe president zich bereid een meer inclusieve politiek te voeren. Ook organisaties uit de Angolese en de regionale civiele maatschappij droegen hun steentje bij. Ten slotte speelde de houding van andere Portugeestalige landen een rol, zoals Mozambique dat in 2015 homoseksuele betrekkingen uit de strafwet haalde, en vooral Brazilië, dat een grote socioculturele invloed uitoefent en waar al langer een bredere aanvaarding van seksuele minderheden bestaat.⁵⁰

Artikel 71 van de nieuwe Strafwet beschouwt discriminatie, onder meer op basis van seksuele geaardheid, bij het plegen van een misdrijf als een verzwarend element voor de bepaling van de strafmaat. Dergelijke discriminatie geldt ook als verzwarend element bij het uiten van bedreigingen tegen iemands fysieke integriteit, vrijheid, seksuele zelfbeschikking of eigendom (artikel 170), bij laster en eerroof (artikelen 213-214⁵¹) en bij lijk- of grafschennis (artikelen 221-223).⁵²

Artikel 212 voorziet tot twee jaar gevangenis voor een onrechtvaardige behandeling op de arbeidsmarkt van een individu of een rechtspersoon op basis van, onder meer, seksuele geaardheid, bijvoorbeeld bij het weigeren van een job of een levering van goederen, bij het verhinderen van andermans economische activiteiten, bij het straffen of ontslaan van een werknemer of bij het weigeren van de toegang tot een privaat of publiek gebouw.⁵³

⁴⁴ “Todos gozam dos direitos, das liberdades e das garantias constitucionalmente consagrados e estão sujeitos aos deveres estabelecidos na Constituição e na lei.”; “Respeitar os direitos, as liberdades e a propriedade de outrem [...]”; “sem discriminação de espécie alguma.” Bron : Assembleia Constituinte, 21/01/2010, [url](#) (Engelse vertaling : Constituent Assembly, 21/01/2010, [url](#))

⁴⁵ Assembleia Constituinte, 21/01/2010, [url](#) (Engelse vertaling : Constituent Assembly, 21/01/2010, [url](#))

⁴⁶ “vícios contra a natureza”. Bron : HRW (Reid G.), 23/01/2019, [url](#)

⁴⁷ AIA, 02/2019, [url](#); The Conversation (Viljoen F.), 14/02/2019, [url](#); AfricLaw (Garrido R.), 05/03/2021, [url](#)

⁴⁸ HRW (Reid G.), 23/01/2019, [url](#); UNDP, 2021, p. 3, [url](#); El País (Naranjo J.), 06/02/2019, [url](#)

⁴⁹ HRW (Reid G.), 23/01/2019, [url](#); AfricLaw (Garrido R.), 05/03/2021, [url](#)

⁵⁰ The Conversation (Viljoen F.), 14/02/2019, [url](#)

⁵¹ UNDP merkt op dat straffen met betrekking tot laster en eerroof hun toepassing kunnen vinden bij vijandig gedrag tegenover LGBT-personen: UNDP, 2021, p. 5, [url](#)

⁵² Lei n.º 38/20: Aprova o Código Penal Angolano, 11/11/2020, [url](#)

⁵³ Lei n.º 38/20: Aprova o Código Penal Angolano, 11/11/2020, [url](#)

Krachtens artikel 209 riskeert een gezondheidsmedewerker of een zorginstelling die geen medische hulp biedt aan een patiënt in levensgevaar een gevangenisstraf tot drie jaar.⁵⁴

Artikel 380 voorziet tot zes jaar gevangenis voor het openbaar aanzetten tot discriminatie, haat of geweld tegen personen of groepen op basis van, onder meer, seksuele geaardheid, en straffen tot acht jaar voor de oprichting of het lidmaatschap van een organisatie die hiertoe aanzet.⁵⁵

Artikel 382 neemt vervolging op basis van, onder meer, seksuele geaardheid op in de lijst van mogelijke misdaden tegen de menselijkheid, strafbaar met een gevangenisstraf tot twintig jaar.⁵⁶

LGBT-organisaties pleiten voor de inclusie van het verbod op discriminatie op basis van seksuele geaardheid en genderidentiteit in de bredere wetgeving en in het overheidsbeleid, bijvoorbeeld op het vlak van onderwijs, gezondheidszorg, tewerkstelling, huiselijk geweld, toegang tot justitie.⁵⁷

LGBT-organisaties dringen er ook op aan genderidentiteit als strafbare grond voor discriminatie op te nemen in de Strafwet, en wijzen erop dat er geen specifieke wetgeving bestaat die uitdrukkelijk geweld op basis van seksuele geaardheid of genderidentiteit veroordeelt.⁵⁸ In een analyse van 2020 van het wettelijke kader rond hiv en seksuele en reproductieve gezondheid wijzen ook UNDP en INLS op het gebrek aan uitdrukkelijke en afdoende bescherming voor LGBT-personen⁵⁹ en op de afwezigheid van richtlijnen van justitie of het openbare ministerie met betrekking tot de toepassing van de nieuwe wetsbepalingen die discriminatie bestraffen.⁶⁰

De LGBT-gemeenschap wijst ten slotte op het gevaar van artikel 187 van de Strafwet met betrekking tot "seksuele fraude", aldus UNDP. Dit artikel voorziet een gevangenisstraf voor personen die misbruik maken van een andere persoon of die persoon misleiden over hun persoonlijke identiteit om er zo seksuele betrekkingen mee hebben. Volgens de LGBT-gemeenschap wordt dit artikel gebruikt bij onwettige arrestaties, in het bijzonder van transvrouwen in de prostitutie.⁶¹

Andere wetgeving

UNDP en INLS onderstrepen in 2020 dat LGBT-personen geen wettelijke garantie hebben voor een volwaardig genot van rechten en vrijheden. Er zijn geen wetten ter ondersteuning van de rechten van transpersonen of andere genderminderheden. Zo hebben transpersonen geen recht op de wettelijke erkenning van hun genderidentiteit, op identiteitsdocumenten en andere officiële formulieren, wat samen met sociale stigmatisering een belangrijke hinderpaal voor hun sociale inclusie vormt.⁶² Volgens artikel 130 van de Wet op de Burgerlijke Stand mag een voornaam geen twijfel zaaien met betrekking tot het geslacht van de persoon.⁶³ Transpersonen verschaffen zich daarom vaak helemaal geen officiële documenten, volgens The Telegraph.⁶⁴

De hiv/aids-wet van 2004 focust op de rechten van personen met hiv/aids, maar verwijst nergens naar de LGBT-gemeenschap en naar de rechten van LGBT-personen. UNDP en INLS merken op dat deze wet LGBT-personen geen bescherming biedt tegen discriminatie en stigmatisering, geweld en politiemisbruik en hun recht op gezondheidszorg of het recht op vereniging niet ondersteunt.⁶⁵

⁵⁴ Lei n.º 38/20: Aprova o Código Penal Angolano, 11/11/2020, [url](#)

⁵⁵ Lei n.º 38/20: Aprova o Código Penal Angolano, 11/11/2020, [url](#)

⁵⁶ Lei n.º 38/20: Aprova o Código Penal Angolano, 11/11/2020, [url](#)

⁵⁷ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, p. 13, [url](#)

⁵⁸ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, p. 8, [url](#); AIA e.a., 05/2022, pp. 3-4, [url](#)

⁵⁹ UNDP, INLS, 11/2020, p. 54, [url](#)

⁶⁰ UNDP, 2021, p. 3, [url](#); Agência Lusa, 17/05/2023, [url](#)

⁶¹ UNDP, 2021, p. 3, [url](#)

⁶² UNDP, INLS, 11/2020, pp. 13, 18, 94, [url](#); UNDP, 2021, p. 4, [url](#); USDOS, 20/03/2023, [url](#); The Other Foundation, 2017, p. 23, [url](#)

⁶³ Código do Registo Civil - Decreto-Lei n.º 47678, 05/05/1967, [url](#); UNDP, INLS, 11/2020, p. 96, [url](#)

⁶⁴ The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), 05/03/2021, [url](#)

⁶⁵ UNDP, INLS, 11/2020, pp. 98, 136, [url](#); AIA e.a., 05/2022, p. 4, [url](#)

De hiv/aids-wet van 2004 voorziet in artikel 15 zware gevangenisstraffen voor de transmissie van hiv, bewust of door nalatigheid.⁶⁶ De nieuwe Strafwet legt ook strenge gevangenisstraffen op voor de transmissie van een seksueel overdraagbare aandoening (soa) (artikel 205), een ernstige kwaal (artikel 206) of een besmettelijke ziekte (artikel 287). Deze bepalingen kunnen alle drie worden aangewend om de blootstelling aan en transmissie van hiv te criminaliseren, aldus het Southern Africa Litigation Centre (SALC), ongeacht of de drager van het virus de intentie heeft om de andere persoon te besmetten. De geraadpleegde bronnen bieden weinig informatie over de toepassing van deze artikelen. SALC heeft weet van twee veroordelingen in februari 2020 van twee seropositieve mannen in de provincies Cabinda en Bié die met vrouwen het bed hadden gedeeld.⁶⁷

Verschillende bronnen, waaronder Angolese LGBT-organisaties, stellen dat de bewijslast in deze materie problematisch is en onderstrepen vooral dat dergelijke maatregelen niet noodzakelijk het probleem van soa's aanpakken en niet bijdragen aan de strijd tegen hiv. Ze culpabiliseren daarentegen personen met hiv en brengen risico's op geweld mee voor besmette personen wiens hiv-status bekend raakt. Kwetsbare personen, zoals leden van de LGBT-gemeenschap, stoten zo op een bijkomende hindernis bij de toegang tot hiv-testen, -preventie en -zorg.⁶⁸

2.2. Gerechtelijke acties

2.2.1. Tegen seksuele en genderminderheden

Verschillende bronnen zeggen geen weet te hebben van de gerechtelijke vervolging van LGBT-persoon op basis van de vorige Strafwet.⁶⁹ Cedoca vond in de geraadpleegde bronnen geen informatie over gerechtelijke acties tegen seksuele en genderminderheden, noch voor noch na de goedkeuring of inwerkingtreding van de nieuwe Strafwet.

2.2.2. Tegen daders van geweld tegen seksuele en genderminderheden

In maart 2019 stelt Amnesty International (AI) dat, ondanks de goedkeuring van de nieuwe Strafwet door het parlement in januari 2019, LGBT-persoonen nog steeds het voorwerp zijn van discriminatie en intimidatie, zowel van niet-statelijke als statelijke actoren. De overheid slaagt er niet in LGBT-persoonen te beschermen tegen homofob geweld en de daders ter verantwoording te roepen. De mensenrechtenorganisatie wijst ook op de povere staat van de gerechtelijke infrastructuur en het gebrek aan gekwalificeerd personeel. Heel weinig zaken aangespannen door LGBT-persoonen komen voor de rechter en er zijn nauwelijks advocaten die dergelijke zaken willen bepleiten, aldus AI.⁷⁰

Ook Angolese ngo's stellen in een gezamenlijke verklaring, die deze ngo's in maart 2019 in het kader van de UPR van de VN-Mensenrechtenraad indienen, dat er amper advocaten te vinden zijn die rechtsbijstand bieden aan LGBT-persoonen. Deze organisaties hebben geen weet van gerechtelijke vervolgingen van mensenrechtenschendingen tegen LGBT-persoonen.⁷¹ Ondanks overheidsinitiatieven blijft, volgens Angolese LGBT-organisaties, de toegang tot justitie en tot rechtsbijstand van kwetsbare groepen, waaronder LGBT-persoonen, beperkt onder meer omwille van lange procedures, gebrekkige infrastructuur, een tekort aan gekwalificeerd personeel, door onvoldoende informatie en kennis van de rechtsgang en door gewoonterechtelijke gebruiken.⁷²

⁶⁶ SALC, ARASA, HIV Justice Worldwide, 11/2020, p. 5, [url](#)

⁶⁷ SALC, ARASA, HIV Justice Worldwide, 11/2020, pp. 6-7, 9, [url](#)

⁶⁸ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, p. 7, [url](#); AIA, 02/2019, p. 7, [url](#); SALC, ARASA, HIV Justice Worldwide, 11/2020, pp. 7-9, [url](#)

⁶⁹ HRW (Reid G.), 23/01/2019, [url](#); UNDP, 2021, p. 3, [url](#); El País (Naranjo J.), 06/02/2019, [url](#)

⁷⁰ AI, 03/2019, p. 9, [url](#)

⁷¹ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, p. 8, [url](#)

⁷² AIA e.a., 05/2022, p. 4, [url](#)

Imanni da Silva van Eu Sou Trans verklaart daarentegen dat ze veel steun krijgen van een aantal advocaten in zaken van transfobe en homofobe discriminatie.⁷³ De door Cedoca geraadpleegde vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie verklaart bij gebrek aan rechtszaken niet te kunnen zeggen of gerenommeerde advocaten de verdediging van LGBT-persoon zouden opnemen, maar voegt hieraan toe dat de organisatie een voltijdse advocaat in dienst heeft en dat ze juridische steun verleent aan LGBT-persoon.⁷⁴ Carlos Fernandes van Iris Angola stelt daarentegen dat er geen vooraanstaande advocaten hiertoe bereid zijn.⁷⁵

UNDP verklaart eind 2021 geen gerechtelijke uitspraken te hebben gevonden die rechtstreeks verwijzen naar de rechten van LGBT-persoon. De VN-organisatie vermeldt wel een strafzaak van een aantal jaar eerder waarbij het Tribunal Provincial de Luanda de beklaagde veroordeelde voor doodslag, maar geen rekening hield met het vermeende homofobe motief.⁷⁶ Ambabel Luanda vermeldt een roofmoord (volgens sommigen een haatmisdrijf) van enkele jaren geleden. Het slachtoffer had via de datingapp Grindr met een onbekende afgesproken. Het is niet duidelijk of het over hetzelfde feit gaat.⁷⁷ Cedoca vond in de geraadpleegde bronnen geen verdere informatie over deze zaak.

Carlos Fernandes van Iris Angola heeft het in een gesprek met de Franse asielinstantie Office français de protection des réfugiés et apatrides (OFPRA) over vier moorden op LGBT-persoon tussen eind 2020 en eind 2021, waarvan het gerecht er in december 2021 twee behandelde.⁷⁸ Cedoca vond in de geraadpleegde bronnen geen verdere informatie over deze gewelddaden en rechtszaken.

In september 2023 spant de zangeres en transvrouw Biba, die openlijk gay is, met de steun van lokale LGBT-organisaties een proces aan tegen zanger Pai Profeta voor aanzetting tot haat en discriminatie op basis van seksuele geaardheid. De zangeres was de maanden voordien het slachtoffer van verschillende aanvallen op sociale media, onder meer in een aantal video's waarin Pai Profeta dreigde haar fysiek aan te vallen en zijn volgers oproept haar te lynchen.⁷⁹ Eind september 2023 heeft de Serviço de Investigação Criminal (SIC), de gerechtelijke politie, beide partijen gehoord.⁸⁰ Volgens Imanni da Silva van Eu Sou Trans kreeg de beschuldigde, die lid is van de militaire politie, al sancties opgelegd in zijn professionele leven.⁸¹

De door Cedoca geraadpleegde vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie heeft geen weet van klachten die voor de rechtbank zijn gekomen.⁸²

⁷³ "Felizmente temos alguns advogados que muito apoiam os casos de discriminação enfrentados pelas vítimas de transfobia e homofobia." ["Gelukkig hebben we een aantal advocaten die heel veel steun bieden bij de gevallen van discriminatie die slachtoffers van transfobie en homofobie treffen."] [vertaling] Bron : Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

⁷⁴ "Por não existir nenhum caso foi ao tribunal em julgamento não sabemos dizer concretamente se temos ou teremos advogados proeminentes e respeitáveis que defendem pessoas LGBTIQ+. Por outro lado, devemos advogados dentro dos movimentos e organizações da sociedade civil que se predisponham em ajudar e apoiar alguns casos que ocorrem. Por exemplo, a nossa organização fornece apoio jurídico às pessoas LGBTIQ+ e temos uma advogada por tempo integral." ["Omdat er nog geen enkele zaak voor de rechter is gebracht, kunnen we niet concreet zeggen of we prominente en respectabele advocaten hebben of zullen hebben die LGBTIQ+-mensen verdedigen. Anderzijds hebben we advocaten nodig binnen de bewegingen en organisaties uit het maatschappelijk middenveld die bereid zijn te helpen en ondersteunen bij bepaalde gevallen die zich voordoen. Onze organisatie biedt bijvoorbeeld juridische bijstand aan LGBTIQ+-persoon en we hebben we een fulltime advocaat."] [vertaling] Bron: Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023

⁷⁵ Fernandes C., algemeen directeur van Iris Angola, e-mail, 27/10/2023

⁷⁶ UNDP, 2021, p. 6, [url](#)

⁷⁷ Ambabel Luanda, e-mail, 07/11/2023

⁷⁸ OFPRA, 31/12/2021, [url](#)

⁷⁹ Queer People (Kanga D.), 18/09/2023, [url](#)

⁸⁰ Platina Line (Silva A.), 21/09/2023, [url](#)

⁸¹ Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

⁸² "Não existe nenhum caso julgado em tribunal." ["Er is geen enkele zaak die in een rechtbank is behandeld."] [vertaling]. Bron: Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023

2.3. Houding van de ordetroepen

2.3.1. Ten opzichte van seksuele en genderminderheden

The Other Foundation stelt in 2017 dat het weinig zin heeft voor slachtoffers van homofobie of transfoobie geweld om klacht in te dienen omwille van de discriminatie vanwege de overheidsdiensten die niet opgeleid zijn om met haatmisdrijven om te gaan en omwille van de hoge graad van corruptie binnen justitie. Een klacht kan leiden tot de kortstondige arrestatie van de dader, maar na betaling van smeergeld komt deze vermoedelijk weer vrij. Ook de betaling van overheidsambtenaren door LGBT-personen die vervolging willen vermijden, is courant.⁸³ Volgens LGBT-organisaties leggen de ordediensten erg weinig moeite aan de dag om aanvallen tegen LGBT-personen te onderzoeken, onder meer omdat er vooroordelen leven bij politieagenten. Soms zijn agenten ook de daders van het geweld.⁸⁴ Een klacht kan er bijgevolg toe leiden dat de persoon die hulp zoekt opnieuw slachtoffer wordt, aldus The Other Foundation.⁸⁵ Een LGBT-activist stelt verder dat de bureaucratische procedures en het gebrek aan vertrouwen in de toepassing van de wet LGBT-personen ontmoedigen om een klacht neer te leggen.⁸⁶ LGBT-organisaties dringen er bij het ministerie van Binnenlandse Zaken, verantwoordelijk voor de politie, op aan om LGBT op te nemen in campagnes tegen discriminatie en stigmatisatie.⁸⁷

In haar rapporten over de mensenrechtensituatie in Angola, gepubliceerd tussen 2017 en 2023, schrijft USDOS dat de politie, door te weigeren een klacht te registreren of door geen onderzoek of vervolging op te starten, vaak geweld en intimidatie tolereert tegen LGBT-personen of tegen personen die aangifte doen van misbruik. LGBT-personen doen dan ook zelden aangifte.⁸⁸

De door Cedoca gecontacteerde vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie wijst op de toenadering tussen de LGBT-gemeenschap en specifieke politiedepartementen, zoals de interne inspectie van de politie. Desondanks blijft de vijandige houding van de politie duren en zijn er geregeld willekeurige arrestaties op basis van individuele, conservatieve en discriminerende vooroordelen vanwege politieagenten.⁸⁹ Imanni da Silva van Eu Sou Trans geeft aan dat de politie in Angola nog steeds transfobe misdaden begaat, in het bijzonder tegen transvrouwen in de prostitutie. Naast fysiek geweld tijdens willekeurige arrestaties gaat het ook om psychologisch geweld en afpersing, aldus Da Silva. De activiste wijt deze houding van de politie zowel aan een gebrek aan kennis als aan persoonlijke overtuigingen. In het geval van een arrestatie komen leden van Eu Sou Trans als het opportuun is tussen, soms met de hulp van advocaten. Maar ook leden van Eu Sou Trans die trachtten een probleem met de ordediensten op te lossen, hebben hierdoor problemen ondervonden. De politie blijft in sommige gevallen waarbij gays of transpersonen betrokken zijn niet onpartijdig en viseert vooral het lid van de LGBT-gemeenschap.⁹⁰ De door Cedoca

⁸³ The Other Foundation, 2017, pp. 11, 24, [url](#)

⁸⁴ AIA e.a., 05/2022, pp. 3-4, [url](#)

⁸⁵ The Other Foundation, 2017, p. 24, [url](#)

⁸⁶ Agência Lusa, 17/05/2023, [url](#)

⁸⁷ AIA e.a., 05/2022, p. 4, [url](#)

⁸⁸ USDOS, 20/03/2023, [url](#); USDOS, 12/04/2022, [url](#); USDOS, 30/03/2021, [url](#); USDOS, 11/03/2020, [url](#); USDOS, 13/03/2019, [url](#); USDOS, 20/04/2018, [url](#)

⁸⁹ "A atitude actual é discriminatória e violenta apesar de já existir uma aproximação com alguns departamentos e órgãos específicos da polícia como o departamento de inspeção do próprio comando da polícia. Portanto, ainda é uma relação hostil sem muitas colaborações sustentáveis e progressivas."; "As detenções arbitrárias são recorrentes e frequentes, muitas das vezes sem causas justificadas. As detenções são feitas com base no preconceito individual, conservador e discriminatório dos policiais." ["De huidige houding is discriminerend en gewelddadig, ondanks de toenadering met enkele specifieke departementen en organen bij de politie, zoals de inspectiedienst van het politiebureau zelf. Er bestaat bijgevolg nog steeds een vijandige relatie zonder veel duurzame en vooruitstrevende samenwerkingen."; "Willekeurige detenties komen herhaaldelijk en frequent voor, vaak zonder gerechtvaardigde redenen. Detenties worden besloten op basis van de individuele, conservatieve en discriminerende vooroordelen van politieagenten."] [vertaling] Bron : Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023

⁹⁰ "A polícia em Angola ainda comete alguns crimes de transfobia em especial mulheres Trans trabalhadoras de sexo fruto da falta de conhecimento e da manifestação de crenças pessoais o que tem causado transtornos para

gecontacteerde vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie noemt het geweld van de politie tegen LGBT-personeel verontrustend. Deze bron verwijst naar een transvrouw die in oktober 2023 door criminelen werd geslagen, zich naar een politiekantoor begaf, waar de politie haar pas aandacht gaf nadat ze het bewustzijn verloor.⁹¹

Imanni da Silva citeert twee zaken van politiemisbruik waarbij transvrouwen een zaak aanspanden bij het gerecht. In een eerste geval, waarbij de vrouw seksueel misbruikt werd door een politieagent, heeft het slachtoffer de zaak laten vallen. In het tweede geval, waarbij een politieagent het slachtoffer valselijk beschuldigde van misbruik van minderjarigen en waarvoor Eu Sou Trans juridische hulp inschakelde, moet de rechtbank nog een procesdatum vastleggen.⁹²

Eu Sou Trans registreerde van begin 2020 tot eind 2022 tien gevallen van discriminatie vanwege de ordediensten tegen transgender sekswerkers in Luanda. Naast de twee door Imanni da Silva geciteerde gevallen, ging het in de acht andere gevallen om willekeurige arrestaties omwille van intolerantie of transfobie.⁹³

Een LGBT-activist heeft het in mei 2023 over de willekeurige arrestatie van transvrouwen, die zelf vaak het slachtoffer zijn van haatmisdrijven en huiselijk geweld. Deze bron meent dat de goedkeuring van de nieuwe Strafwet op het vlak van politiemisbruik niets veranderd heeft.⁹⁴

2.3.2. Ten opzichte van daders van geweld tegen seksuele en genderminderheden

The Other Foundation schrijft in 2017 op dat een lid van Iris Angola een klacht indiende omwille van een haatmisdrijf, waarna de dader korte tijd in hechtenis werd genomen. Iris Angola werd daarop het doelwit van bedreigingen vanwege de familie van de beschuldigde en moest haar kantoor verhuizen uit vrees voor geweld. The Other Foundation geeft geen verdere details over dit incident.⁹⁵

---

com as vitimas e membros do movimento que acabamos envolvidos na resolução dos casos. Além da violência física através de detenções arbitrárias, sofrem violência psicológica e extorção."; "As detenções acontecem sempre que for oportuno no qual o Movimento intervém, em algumas vezes recorrendo ao auxílio de profissionais da justiça para resolução dos casos. Em alguns casos envolvendo pessoas tanto trans como homens gays a polícia não exerce a imparcialidade olhando sempre para o membro da comunidade LGBT como alvo a ser discriminado." ["De politie in Angola pleegt nog steeds een aantal transfobiemisdaden, vooral tegen transvrouwelijke sekswerkers, als gevolg van een gebrek aan kennis en door de uiting van persoonlijke overtuigingen, wat problemen heeft veroorzaakt voor de slachtoffers en voor leden van de beweging die uiteindelijk betrokken raakten bij het oplossen van de zaken. Naast fysiek geweld door willekeurige detenties lijden ze ook onder psychologisch geweld en afpersing."; "In sommige gevallen waarbij zowel transpersonen als gay mannen betrokken zijn, blijft de politie niet onpartijdig en beschouwt zij het lid van de LGBT-gemeenschap altijd als doelwit voor discriminatie".] [vertaling] Bron : Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

⁹¹ "A situação é ambígua e crítica em alguns momentos. O nível de violência policial contra as pessoas LGBTIQ+ é muito preocupante. Na semana passada, uma mulher trans foi espancada por meliantes e recorreu ao posto policial mas a polícia negou-se a atendê-la, só depois de ela ficar inconsciente os policiais preocuparam-se em dar suporte ou prestar atenção." ["De situatie is soms dubbelzinnig en kritiek. Het niveau van politiegeweld tegen LGBTIQ+-personen is zeer zorgwekkend. Vorige week werd een transvrouw door criminelen geslagen en ging naar het politiebureau, maar de politie weigerde haar te helpen. Pas nadat ze het bewustzijn verloor, nam de politie de moeite om haar steun te verlenen of aandacht te schenken."] [vertaling] Bron : Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023

⁹² "Temos duas tentativas em caso de abuso contra mulheres Trans. O primeiro caso de violência sexual por um polícia houve desistência por parte da vítima. O segundo caso de falsa acusação de abuso sexual de menores de um policial contra uma mulher Trans no qual aguardamos data de julgamento. Mas isto porque o Movimento recorreu para a busca de defesa." [Er zijn twee pogingen in gevallen van misbruik tegen transvrouwen. Bij het eerste geval van seksueel geweld door een politieagent gaf het slachtoffer het op. In de tweede zaak, die een valse beschuldiging van seksueel misbruik van minderjarigen door een politieagent tegen een transvrouw betreft, wachten we een procesdatum af. Maar dit is er gekomen omdat de beweging zich inzette om verdediging te zoeken."] [vertaling] Bron: Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

⁹³ USDOS, 20/03/2023, [url](#)

⁹⁴ Agência Lusa, 17/05/2023, [url](#)

⁹⁵ The Other Foundation, 2017, p. 11, [url](#)

AI beschrijft hoe op 10 juli 2018 drie met messen en vuurwapens gewapende mannen binnendrongen in No Cubico, het LGBT-opvanghuis van AIA, terwijl ze bedreigingen riepen. De aanwezige vrouwen barricadeerden de deur van de slaapruijme tot de aanvallers weer afdropen. Toen de vrouwen daags nadien een klacht wilden indienen, trachtte de politie niet zozeer de daders te identificeren, maar ondervroeg ze de vrouwen en schilderde ze het opvanghuis af als een oord van prostitutie omdat er alleenstaande vrouwen verbleven. Begin 2019 hadden de autoriteiten nog niemand voor het gerecht gedaagd.⁹⁶

De door Cedoca geraadpleegde vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie heeft slechts weet van één klacht in het hele land ingediend bij de politie voor discriminatie op basis van seksuele geaardheid, maar verstrekke hierover verder geen details.⁹⁷

Cedoca vond in de geraadpleegde bronnen geen verdere informatie over acties van de ordediensten tegen daders van geweld tegen seksuele en genderminderheden.

3. Sociaal klimaat

3.1. Maatschappelijke houding

3.1.1. Sociale voorstellingen van seksuele en genderminderheden

UNDP en INLS stellen in 2020 vast dat het aantal studies over de LGBT-gemeenschap in Angola beperkt is en dat er weinig informatie en gegevens beschikbaar zijn.⁹⁸

Volgens een online peiling uitgevoerd in 2017 in opdracht van de International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) kennen 48 % van de Angolese participanten iemand die zich romantisch of seksueel aangetrokken voelt tot iemand van hetzelfde geslacht. Binnen deze groep gaat 67 % ermee akkoord dat deze personen gelijke rechten en bescherming verdienen. Volgens het onderzoek ligt dit laatste percentage beduidend hoger dan het aandeel van Angolese participanten die niemand kennen uit de LGBT-gemeenschap en die zich voor gelijke rechten uitspreken, al vermeldt het rapport voor deze laatste groep geen cijfers.⁹⁹

In 2017 voerden Amerikaanse agentschappen voor ontwikkelingssamenwerking, waaronder het United States Agency for International Development (USAID), Angolese overheidsorganen zoals het INLS, en onderzoekers van de University of North Carolina at Chapel Hill, de eerste studie uit die de hiv-prevalentie in Angola in kaart trachtte te brengen voor bepaalde risicogroepen.¹⁰⁰ De onderzoekers interviewden een duizendtal MSM en een negentigtal transvrouwen.¹⁰¹ Volgens dit rapport zijn MSM als doelgroep moeilijk te lokaliseren omdat er nog steeds een taboe rust op seksuele betrekkingen tussen personen van hetzelfde geslacht. Velen onder hen hebben een vrouw en kinderen, houden uit schaamte hun seksuele geaardheid verborgen voor de familie of de

⁹⁶ AI, 03/2019, p. 9, [url](#)

⁹⁷ "Até ao momento não existe uma queixa registrada na esquadra de policia contra discriminação com base na orientação sexual em todo país, excepto um caso agora que esta em curso que nos organização estamos a dar seguimento." ["Tot op heden is er in het hele land geen klacht neergelegd bij een politiebureau tegen discriminatie op grond van seksuele geaardheid, behalve één zaak die nu loopt en die onze organisatie opvolgt."] [vertaling] Bron: Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023

⁹⁸ UNDP, INLS, 11/2020, p. 30, [url](#)

⁹⁹ ILGA, RIWI, 2017, p. 23, [url](#)

¹⁰⁰ Linkages, 2019, pp. 2-3, [url](#)

¹⁰¹ Angolese ngo's merken in 2019 op dat er geen vergelijkbare studies bestaan over lesbische of biseksuele vrouwen noch over transmannen: AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, p. 6, [url](#)

maatschappij, vrezen religieuze vooroordelen of agressie vanwege bepaalde sociale groepen of hebben geen vertrouwen in de betrouwbaarheid van een ziekenhuisbezoek of van hiv-testen. MSM die in Luanda wonen, een kosmopolitische en toeristische stad, zijn wel meer open.¹⁰²

Zowat 40 % van de MSM en 78 % van de transvrouwen die deelnamen aan deze studie identificeren zich als LGBT. Ongeveer een kwart van de geïnterviewde MSM en 16 % van de transvrouwen is getrouwd of samenwonend. Drie kwart van de MSM heeft ook seksuele betrekkingen met vrouwen.¹⁰³ Ook The Other Foundation merkt op dat het gebruikelijk is dat homoseksuele mannen en vrouwen trouwen met iemand van het andere geslacht onder druk van familie.¹⁰⁴

Twee derde van de MSM en 91 % van de transvrouwen die deelnamen aan deze studie ontvingen al eens geld in ruil voor seks. Ongeveer een derde van de MSM en de helft van de transvrouwen identificeren zich als sekswerker.¹⁰⁵

De USAID-studie van 2017 maakte op basis van steekproeven en interviews met lokale bronnen en leden van risicogroepen een schatting van het aantal MSM en transvrouwen in vijf provincies:

Provincie	Aantal MSM	% van de mannelijke bevolking
Luanda	23.100	1,3 %
Benguela	4.400	0,9 %
Bié	800	0,2 %
Cabinda	700	0,4 %
Cunene	400	0,2 %

Provincie	Aantal transvrouwen	% van de mannelijke bevolking
Luanda	3.030	0,20 %
Benguela	130	0,03 %
Bié	20	0,01 %
Cabinda	120	0,07 %
Cunene	50	0,02 %

Schattingen die andere methodes hanteren, vermelden weliswaar hogere of lagere aantallen MSM en transvrouwen in de vijf provincies. Alle schattingen tonen wel een hogere aanwezigheid van MSM en transvrouwen in de provincie Luanda.¹⁰⁶

Ondanks de vooruitgang op wettelijk vlak en de officiële erkenning van een aantal LGBT-organisaties sinds 2018 (zie 3.2.3. Verenigingsleven), stelt een studie van UNDP en het INLS in 2020 dat het genot van deze nieuwe vrijheden beperkt blijft omwille van de uitzonderlijk gereserveerde Angolese maatschappij en haar culturele, religieuze en traditionele gebruiken. Deze studie wijst, net als een gezamenlijke verklaring die Angolese LGBT-organisaties in mei 2022 indienden in het kader van de UPR van de VN-Mensenrechtenraad, op de vooroordelen, stigmatisatie, discriminatie en geweld die grote hindernissen vormen voor een gelijke toegang tot gezondheidszorg, onderwijs,

¹⁰² USAID e.a., 06/2018, pp. 3, 28, [url](#)

¹⁰³ USAID e.a., 06/2018, pp. 110, 118, 120, 130, [url](#)

¹⁰⁴ The Other Foundation, 2017, p. 24, [url](#)

¹⁰⁵ USAID e.a., 06/2018, pp. 111, 118, 123, 130, [url](#)

¹⁰⁶ USAID e.a., 06/2018, pp. 37-42, [url](#)

werkgelegenheid en een eerlijke rechtsgang. Dit is zowel het geval in de publieke sector, zoals in scholen, gezondheidscentra en openbare diensten, als in de private sfeer, binnen families.¹⁰⁷

De door Cedoca gecontacteerde vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie ziet een bevooroordeelde, discriminerende en soms gewelddadige samenleving met betrekking tot de LGBT-gemeenschap. Deze bron heeft het over twee maatschappelijke kampen: een conservatieve en erg religieuze beweging die haat predikt en LGBT-personen als een sociale plaag beschouwen, en een recentere progressieve vleugel die zich achter LGBT-rechten schaaft.¹⁰⁸

Beledigende discriminerende termen die MSM te horen krijgen zijn "pagina", "naina", "virado", aldus een studie van UNDP en INLS.¹⁰⁹

Begin 2023 dringt de LGBT-organisatie Iris Angola er op aan dat de in 2024 geplande volkstelling meer inclusief is en ook de seksuele geaardheid in de vragenlijst opneemt. Zo hoopt de organisatie dat de overheid de LGBT-gemeenschap beter in kaart kan brengen en meer gerichte programma's kan ontwikkelen op het vlak van gezondheidszorg of onderwijs.¹¹⁰

Zowel Carlos Fernandes van Iris Angola als de vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie waarschuwen voor personen die zich uitgeven voor LGBT om asiel te verkrijgen. Fernandes verwijst naar personen met Congolese nationaliteit die zich voor Angolees uitgeven.^{111,112}

3.1.2. Standpunt en rol van de media

In 2017 merkt The Other Foundation op dat de lokale papieren, elektronische en visuele media LGBT-thema's langzamerhand op een minder sensatiegerichte manier behandelen, onder meer onder invloed van Braziliaanse en Amerikaanse telenovelas en shows. Ook Angolese telenovelas tonen LGBT-koppels. Vaak leggen deze media eerder dan vooroordelen een nieuwsgierige interesse aan de dag.¹¹³ Imanni da Silva van Eu Sou Trans merkt recentelijk een meer voorzichtige aanpak van de media, die vaker LGBT-onderwerpen aankaarten en activisten uitnodigen. Niettemin zijn er ook conservatieve, vooringenomen media die het debat op een ouderwetse en polemische wijze

¹⁰⁷ UNDP, INLS, 11/2020, pp. 30, 97, [url](#); AIA e.a., 05/2022, p. 3, [url](#)

¹⁰⁸ "Geralmente a sociedade em Angola está dividida em dois polos. Tens a ala conservadora e muito religiosa que instiga o ódio contra as pessoas LGBTIQ+ olhando como praga social mas, há algum tempo, têm surgido os progressistas que apoiam a causa e se posicionam a favor. Mas de maneira geral é uma sociedade preconceituosa, discriminatória e violenta em alguns casos." ["Over het algemeen is de samenleving in Angola verdeeld in twee polen. Je hebt de conservatieve en zeer religieuze vleugel die tot haat aanzet tegen LGBTIQ+-mensen en hen als een sociale plaag beschouwt, maar er zijn al enige tijd progressieven opgestaan die de zaak steunen en een positief standpunt innemen. Maar over het algemeen is het een bevooroordeelde, discriminerende en in sommige gevallen gewelddadige samenleving."] [vertaling] Bron : Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023

¹⁰⁹ UNDP, INLS, 11/2020, p. 54, [url](#)

¹¹⁰ DW, 08/02/2023, [url](#)

¹¹¹ "Permita me salientar que Angola existe sim violência mas no entanto também devo ser verdadeiro que também existem muitas pessoas naturais do Congo de conseguem a nacionalidade angolana que relativamente fácil e também sabem sobre essas questões de asilo então também queria alertar sobre isso." ["Staat u mij toe te benadrukken dat er geweld is in Angola, maar ik moet ook eerlijk zijn dat er ook veel mensen uit Congo zijn die relatief gemakkelijk de Angolese nationaliteit verkrijgen en ook op de hoogte zijn van deze asielkwesties, dus daar wilde ik u ook voor waarschuwen."] [vertaling] Bron: Fernandes C., algemeen directeur van Iris Angola, e-mail, 27/10/2023

¹¹² "Ter atenção se realmente essas pessoas são LGBTIQ+ ou não, por que actualmente muitos dizem ser LGBTIQ para conseguirem asilo e quem realmente é e vai pedir asilo e está em situação de vulnerabilidade é lhe negado." ["Let goed op of deze mensen echt LGBTIQ+ zijn of niet, want momenteel zeggen velen dat ze LGBTIQ zijn om asiel te krijgen en degenen die dat ook echt zijn en asiel aanvragen en zich in een kwetsbare situatie bevinden, worden geweigerd."] [vertaling] Bron: Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023

¹¹³ The Other Foundation, 2017, pp. 11-12, [url](#)

blijven voeren zonder de positieve verwezenlijkingen van de LGBT-gemeenschap te erkennen, aldus da Silva.¹¹⁴

In 2015 veroorzaakte een kus tussen twee mannen in een populaire televisiesoap ophef, met zowel negatieve reacties als openlijke steun van kijkers op sociale media. De staatszender zette de serie enkele dagen stop en de makers excuseerden zich.¹¹⁵ De serie was het werk van een productiebedrijf in handen van de zoon van voormalig president dos Santos, Jose Eduardo Paulino dos Santos, een artiest gekend onder de naam Coréon Dú, die sinds lang intolerantie en homofobie in Angola aan de kaak stelde, er zelf van werd beschuldigd homoseksualiteit in het land te promoten¹¹⁶ en die zichzelf als gay outte in 2018.¹¹⁷

In 2015, tijdens het derde seizoen van de populaire talkshow *O que eles pensam (Wat zij denken)* waarin vrouwen in debat gaan over popcultuur en actuele thema's, koos de televisiezender ZAP een transvrouw, model en kunstenaar Imanni da Silva, als moderator. De show besprak dat seizoen voor het eerst homoseksualiteit, volgens The Other Foundation.¹¹⁸ Da Silva verklaarde in 2023 de show ook weer te hebben moeten verlaten omdat ze een transvrouw is.¹¹⁹

Verschillende andere bekende artiesten en activisten, die zich identificeren als gay of trans en openlijk over hun seksuele geaardheid en genderidentiteit praten, hebben bijgedragen tot een meer open mediaklimaat.¹²⁰ Acteur en zanger Paulo Pascoal outte zich als gay.¹²¹ Een van de bekendste popsterren in Angola, Titica, is een transvrouw¹²² die in haar jongere jaren vaak het slachtoffer was van agressie en misbruik in de straten van Luanda.¹²³

Na de goedkeuring van de nieuwe Strafwet door het parlement in januari 2019 hielden de lokale media er het zwijgen toe, aldus de BBC Monitoring Africa. Ze focusten eerder op de controversie rond de gedeeltelijke decriminalisering van abortussen.¹²⁴

Carlos Fernandes van Iris Angola verklaart begin 2021 dat er geen publiek debat rond LGBT bestaat in Angola. Er is wel *hate speech*, maar dan vooral op sociale media en niet in het openbaar, en de impact ervan blijft beperkt omdat niet iedereen toegang heeft tot deze kanalen, aldus Fernandes.¹²⁵ Volgens Freedom House is het aantal gevallen van online intimidatie of bedreiging gedaald sinds de decriminalisering van homoseksuele betrekkingen in de nieuwe Strafwet.¹²⁶

The Other Foundation wijst in 2017 dan weer op de belangrijke rol van sociale media als een open en meer respectvolle ruimte waar LGBT-organisaties zoals Iris Angola het gesprek met leden en sympathisanten kunnen aangaan en aan educatie, netwerking en *community building* kunnen

¹¹⁴ "Quanto aos meios de comunicação nota-se recentemente um maior cuidado na abordagem, onde a temática já é trazida mais vezes e com a presença em debates de activistas da comunidade. Mesmo assim há alguns órgãos com um posicionamento conservador no qual se mostra parcial e que abordam a temática de forma retrograda e polémica mas nunca com o interesse de enaltecer os feitos positivos da comunidade e seus integrantes." ["Wat de media betreft, is er recentelijk meer zorg besteed aan de aanpak, waarbij het onderwerp al vaker ter sprake komt en waarbij activisten uit de gemeenschap deelnemen aan debatten. Toch zijn er enkele (media)organen met een conservatief standpunt die partijdig zijn en die de kwestie op een retrograde en polemische manier benaderen zonder ooit interesse te tonen om de positieve verwezenlijkingen van de gemeenschap en haar leden te prijzen."] [vertaling] Bron: Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

¹¹⁵ The Other Foundation, 2017, p. 12, [url](#)

¹¹⁶ The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), 05/03/2021, [url](#)

¹¹⁷ Correio da Manhã, 30/07/2018, [url](#); Diário de Notícias, 01/02/2019, [url](#)

¹¹⁸ The Other Foundation, 2017, p. 11, [url](#); RA, 19/05/2015, [url](#)

¹¹⁹ Platina Line, 19/03/2023, [url](#)

¹²⁰ The Other Foundation, 2017, p. 3, [url](#)

¹²¹ The Other Foundation, 2017, p. 18, [url](#)

¹²² Jeune Afrique (Pauraon M.), 12/01/2015, [url](#)

¹²³ BBC, 04/02/2015, [url](#); The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), 05/03/2021, [url](#)

¹²⁴ BBC Monitoring Africa, 24/01/2019, [url](#)

¹²⁵ The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), 05/03/2021, [url](#)

¹²⁶ Freedom House, 04/10/2023, [url](#)

doen.¹²⁷ Ook andere activisten, zoals Imanni da Silva, wijzen op het belang van sociale media.¹²⁸ Een andere LGBT-activist stelt midden 2023 dan weer dat de media LGBT-thema's censureren.¹²⁹

Queer People is een door LGBT-jongeren in oktober 2020 opgericht digitaal tijdschrift dat de diversiteit aan seksuele en genderidentiteiten in beeld wil brengen en verdedigen. De artikels zijn meestal van de hand van hoofdredacteur David Kanga.¹³⁰ In mei 2023 organiseerde het tijdschrift de Queer People Awards in samenwerking met de Britse ambassade. De in 2021 opgerichte prijsuitreiking, die onder genodigden plaatsvindt, belooft LGBT-personaliteiten, activisten en ondernemers, voor hun bijzondere verdiensten.¹³¹

3.1.3. Geweld tegen seksuele en genderminderheden

UNDP en INLS stellen in een studie van 2020 over het wettelijke kader met betrekking tot hiv/aids dat leden van risicogroepen zoals MSM vrezen voor een publieke outing en de daaropvolgende discriminatie en stigmatisatie. Deze angst is groter in landelijke gebieden en kleine steden waar vooroordelen en sociale uitsluiting, ook vanwege de publieke media en de ordediensten, courant zijn en de wettelijke bescherming van deze groepen te wensen overlaat.¹³² Carlos Fernandes van Iris Angola zegt in een interview in 2019 dat het moeilijker is gay te zijn in Cabinda, waar de weerstand tegen LGBT veel groter is, dan in Luanda of Benguela. Fernandes zegt in Luanda hand in hand met zijn partner te wandelen, ondanks gevallen van verbale en soms fysieke agressie.¹³³ Ook een vertegenwoordigers van AIA en Eu Sou Trans zien meer aanvaarding en vrijheid voor LGBT-personen in de steden, vooral in Luanda.¹³⁴ The Telegraph schrijft begin 2021, na de goedkeuring door het parlement van de nieuwe Strafwet, dat zelfs voordien seksuele en genderminderheden in Angola in relatieve veiligheid en vrijheid leefden (in vergelijking met andere staten in de regio), in het bijzonder in de meer liberale hoofdstad Luanda.¹³⁵

Deutsche Welle (DW) schrijft in een reportage van september 2021 over de provincie Malanje ten oosten van Luanda dat maatschappelijke vooroordelen het leven van gays er tot een hel maken. Conservatieve groeperingen die traditionele waarden aanhangen, pleiten er voor de bestraffing van homoseksuelen, die beledigingen en bedreigingen vanwege andere burgers ondergaan. Veel LGBT-personen hebben de provincie al verlaten, aldus DW.¹³⁶

Angolese LGBT-organisaties merken op dat er geen institutionele mechanismen bestaan om geweld tegen LGBT-personen aan te pakken. Openbare diensten en overheidsinstellingen zijn onvoldoende op de hoogte van de voor LGBT relevante wetteksten en overheidsinstrumenten, zoals de Strafwet of de Nationale Mensenrechtenstrategie. Er is ook nood aan disciplinaire procedures bij de politie en binnen de gezondheids- en onderwijssector om discriminatie, stigmatisatie en schendingen van het recht op gezondheidszorg aan te pakken.¹³⁷ UNDP en INLS wijzen in 2020 op de noodzaak van wettelijke en andere maatregelen om het geweld en de discriminatie tegen LGBT-jongeren binnen de familie te bestrijden.¹³⁸ Angolese LGBT-organisaties zien in mei 2022 geen overheidsmaatregelen om geweld tegen LBTQI+-vrouwen aan te pakken.¹³⁹

¹²⁷ The Other Foundation, 2017, p. 12, [url](#)

¹²⁸ Dezanove, 22/05/2019, [url](#)

¹²⁹ Agência Lusa, 17/05/2023, [url](#)

¹³⁰ Queer People [website], s.d., [url](#); Queer People [Facebook profile], s.d., [url](#); AIA e.a., 05/2022, [url](#)

¹³¹ Queer People, 19/03/2023, [url](#); Queer People, 28/05/2023, [url](#)

¹³² UNDP, INLS, 11/2020, p. 132, [url](#)

¹³³ O País (Costa D.), 17/05/2019, [url](#)

¹³⁴ Mamba (Yono Z.), 15/02/2023, [url](#); Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

¹³⁵ The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), 05/03/2021, [url](#)

¹³⁶ DW (Camuto N.), 03/09/2021, [url](#)

¹³⁷ AIA e.a., 05/2022, p. 4, [url](#)

¹³⁸ UNDP, INLS, 11/2020, p. 19, [url](#)

¹³⁹ AIA e.a., 05/2022, p. 6, [url](#)

De USAID-studie van 2017 polste bij MSM en transvrouwen naar het geweld dat ze tijdens het voorgaande jaar hadden ervaren. Onder de MSM verklaarde 19 % slachtoffer van geweld te zijn geweest en eveneens 19 % slachtoffer van verkrachting. Onder de transvrouwen ging het respectievelijk om 37 % en 34 %. Onder de MSM kreeg 17 % tijdens het voorgaande jaar te maken met agressie vanwege de politie, en 20 % van hen bracht een nacht in de cel door. Onder de transvrouwen onderging 25 % politieagressie en zat 31 % een nacht achter de tralies. De grote meerderheid, 88 % van de MSM en 80 % van de transvrouwen, verklaarde in het geval van geweld of stigmatisatie geen rechtsbijstand te hebben ontvangen.¹⁴⁰

In november 2018 heeft Carlos Fernandes van Iris Angola het in een interview over wekelijkse gevallen van fysiek en psychologisch geweld die homo- en transseksuelen treffen.¹⁴¹ De belangrijkste bron van discriminatie tegen LGBT-personen is vaak de eigen familie, zo stelt Fernandes meermaals, gevolgd door de school.¹⁴² Ook UNDP en INLS vermelden in 2020 dat uitsluiting door de familie vaak voorkomt binnen de LGBT-gemeenschap.¹⁴³ Dit familiale geweld leidt er soms toe dat LGBT-personen uit huis worden gezet, geen dak boven het hoofd hebben, geen onderwijs kunnen genieten wegens gebrek aan middelen en geen toegang vinden tot de officiële arbeidsmarkt. Vaak zoeken deze personen werk op de informele arbeidsmarkt. Sommigen gaan als sekswerker aan de slag. Uit onwetendheid of angst voor stigmatisatie en discriminatie doen slachtoffers van geweld binnen het gezin zelden een beroep op bevoegde overheidsdiensten, zoals het Instituto Nacional da Criança de Angola (INCA, het Nationale Instituut voor het Angolese Kind) of op officiële vluchthuizen. Eerder zoeken ze hun toevlucht in informele *shelters* binnen de LGBT-gemeenschap, aldus LGBT-organisaties.¹⁴⁴ Begin 2021 verbleven vijf LGBT-jongeren in een shelter van Iris Angola nadat ze door hun familie waren verstoten.¹⁴⁵

Op 17 februari 2021 verdween Litolson, een 25-jarige gay, in de noordelijke provincie Cabinda. Twee dagen later werd hij zwaar mishandeld teruggevonden. Hij overleed op 23 februari. De lokale media, die zich op informatie van Iris Angola baseren, vermelden twee andere LGBT-personen die in december 2020 worden vermoord: Chica, een transvrouw van 50 in de hoofdstad Luanda, en Ray, een transman van 17 in de westelijke kuststad Benguela.¹⁴⁶ Carlos Fernandes van Iris Angola vermeldt in een gesprek met het OFPRA vier moorden op LGBT-personen tussen eind 2020 en eind 2021.¹⁴⁷ Cedoca vond in de geraadpleegde bronnen geen verdere informatie over deze moorden.

Een jonge gay in Luanda die eind 2021 in de Angolese krant *Jornal Mercado* openlijk getuigt over zijn leven en seksuele ervaringen, verklaart een gelukkig leven te leiden als prostitué, maar wel tweemaal te zijn aangevallen omwille van zijn seksuele geaardheid. Hij deed tweemaal een beroep op de politie, die in een van de gevallen ook een arrestatie verrichtte.¹⁴⁸

In 2023 getuigt een jonge homoseksuele Angolese vluchteling in Frankrijk in de krant *Le Progrès* over de discriminatie en het geweld dat hem binnen de familie en de maatschappij trof. Zijn broers sloegen hem en enkel zijn tweelingzus staat nog met hem in contact. Hij belandde op straat en in de prostitutie, onderging pogingen tot exorcisme en conversietherapie en zijn woning werd in brand gestoken, aldus de jongeman zelf.¹⁴⁹ Ook USDOS verwijst naar onvrijwillige of gedwongen medische of therapeutische behandelingen van LGBT-personen, die echter zelden goed zijn gedocumenteerd.

¹⁴⁰ USAID e.a., 06/2018, pp. 117-118, 129, [url](#)

¹⁴¹ Agência Lusa, 31/10/2018, [url](#)

¹⁴² The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), 05/03/2021, [url](#); Novo Jornal, 24/07/2023, [url](#); Fernandes C., algemeen directeur van Iris Angola, e-mail, 27/10/2023

¹⁴³ UNDP, INLS, 11/2020, p. 83, [url](#)

¹⁴⁴ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, p. 8, [url](#)

¹⁴⁵ The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), 05/03/2021, [url](#)

¹⁴⁶ Cedoca vond de oorspronkelijke berichtgeving van Iris Angola, waarop de verschillende bronnen zich lijken te baseren, niet terug: Bwe Vip (Estevão J.), 19/03/2021, [url](#); Dezanove, 12/03/2021, [url](#)

¹⁴⁷ OFPRA, 31/12/2021, [url](#)

¹⁴⁸ *Jornal Mercado* (De Carvalho P.), 26/11/2021, [url](#)

¹⁴⁹ *Le Progrès*, 19/09/2023, [url](#)

Het rapport over de mensenrechtensituatie in 2022 vermeldt een geval van exorcisme tegen een transpersoon.¹⁵⁰

Volgens het magazine Queer People kreeg op 5 maart 2023 de queer influencer Jerson de Castro af te rekenen met eerst verbale en daarna fysieke agressie door een vijftal jongeren in de provincie Huíla. Het slachtoffer deed een beroep op de politie die door een gebrek aan voertuigen pas later op de avond op de plaats van het delict kon patrouilleren om de daders te vinden.¹⁵¹

3.1.4. Mensenrechtenschendingen

AIA schrijft begin 2019, na de stemming van de nieuwe Strafwet door het parlement, dat de socio-economische realiteit van de LGBT-gemeenschap nog altijd bijzonder moeilijk is. Toegang tot de arbeidsmarkt en gezondheidszorg blijft beperkt. Stigmatisering en discriminatie zijn dagelijkse kost.¹⁵² Het VN-Mensenrechtencomité spreekt in mei 2019 zijn bezorgdheid uit over de stigmatisatie en discriminatie die LGBT-personen in Angola treft en over het gebrek aan informatie met betrekking tot het aantal klachten over discriminatie en de behandeling van deze klachten.¹⁵³ Leden van de LGBT-gemeenschap hadden het in 2020 in een onderzoek van UNDP en INLS over "blatant social exclusion", terwijl MSM verklaarden discriminatie te ondervinden in de gezondheidszorg, het onderwijs, op de werkvloer, binnen de familie en de maatschappij en op het vlak van politieke participatie.¹⁵⁴

Angolese LGBT-organisaties stellen ook in 2022 vast dat maatschappelijke vooroordelen tegenover de LGBT-gemeenschap leiden tot discriminatie binnen de familie, het onderwijs, de gezondheidszorg en op de arbeidsmarkt, aldus het USDOS-rapport over de mensenrechtensituatie in Angola.¹⁵⁵

Imanni da Silva van Eu Sou Trans stelt dat de Angolese maatschappij toleranter is dan in andere Afrikaanse landen, maar dat discriminatie, meestal op een verholde manier, nog voorkomt. Hoewel er meer LGBT-personen toegang hebben tot de arbeidsmarkt en tot het onderwijs, kunnen persoonlijke vooroordelen en religieuze overtuigingen, onder meer bij gezondheidswerkers en onderwijspersoneel, nog steeds een rol spelen.¹⁵⁶

Ambabel Luanda daarentegen erkent dat er een eerder negatieve houding ten aanzien van LGBT-personen heerst in de Angolese maatschappij, maar voegt daaraan toe dat er hen geen incidenten bekend zijn die erop wijzen dat dit leidt tot een beperkte toegang tot gezondheidszorg, werkgelegenheid, onderwijs of huisvesting.¹⁵⁷

Verschillende bronnen stellen dat transpersonen de meest gemarginaliseerde groep vormen binnen de LGBT-gemeenschap,¹⁵⁸ die het hardst discriminatie ondervinden binnen overheidsinstellingen,

¹⁵⁰ USDOS, 20/03/2023, [url](#)

¹⁵¹ Queer People (Kanga D.), 06/03/2023, [url](#)

¹⁵² AIA, 02/2019, [url](#)

¹⁵³ United Nations – Human Rights Committee, 08/05/2019, [url](#)

¹⁵⁴ UNDP, INLS, 11/2020, p. 54, [url](#)

¹⁵⁵ USDOS, 20/03/2023, [url](#)

¹⁵⁶ "Embora seja uma sociedade mais tolerante comparando com outros Países africanos ainda se enfrenta alguma discriminação, na sua maioria de forma velada. Já se nota um aumento de pessoas LGBT no mercado de trabalho e ensino mas ainda existe a manifestação de desagrado por questões pessoais e crenças religiosas e em alguns casos envolve profissionais da área da educação e saúde." ["Hoewel het een tolerantere samenleving is vergeleken met andere Afrikaanse landen, wordt men nog steeds geconfronteerd met enige discriminatie, meestal in verholde vorm. Er is al sprake van een toename van LGBT-personen op de arbeidsmarkt en in het onderwijs, maar er zijn ook nog steeds uitingen van ongenoegen vanwege persoonlijke kwesties en religieuze overtuigingen, en in sommige gevallen zijn werknemers in de onderwijs- en gezondheidssector betrokken."] [vertaling] Bron : Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

¹⁵⁷ Ambabel Luanda, e-mail, 07/11/2023

¹⁵⁸ O País (Costa D.), 17/05/2019, [url](#); Dezanove, 04/02/2021, [url](#); EFE, 19/02/2021, [url](#); Agência Lusa, 17/05/2023, [url](#)

onderwijs of gezondheidszorg¹⁵⁹ en vaak in erg onzekere en slechte arbeidsomstandigheden terecht komen en daarom hun toevlucht nemen tot prostitutie.¹⁶⁰

Gezondheidszorg

The Other Foundation merkt in 2017 op dat het publieke discours over LGBT-rechten zich vooral focust op gezondheid en in het bijzonder op MSM en de strijd tegen hiv/aids. Ook de samenwerking van LGBT-organisaties, zoals Iris Angola, met andere organisaties uit de civiele maatschappij en met overheidsinstellingen, richt zich voornamelijk op gezondheidskwesties en MSM. Deze focus dient als motor voor de financiering van LGBT-organisaties en als startpunt voor een bredere inclusie van LGBT-personen.¹⁶¹

In juni 2019 zegt de organisatie Iris Angola zich zorgen te maken over de stijging van de hiv/aids-prevalentie binnen de LGBT-gemeenschap en dringt ze aan op bijzondere aandacht vanwege de overheid voor deze risicogroep.¹⁶² In een rapport van 2020 stellen UNDP en INLS dat Angola een van de laagste hiv-prevalenties in de regio heeft met ongeveer 2,1 % bij volwassenen tussen 15 en 49 jaar, maar is er wel een stijgend aantal infecties. Volgens de USAID-studie van 2017, die werd uitgevoerd in vijf provincies, ligt de hiv-prevalentie rond de 2,4 % bij MSM (2 % in Luanda en Cunene, 3 % in Benguela en Cabinda en 7 % in Bié) en rond de 9 % bij transvrouwen.¹⁶³

De terughoudendheid van MSM om een beroep te doen op medische zorgen en over hun seksuele activiteit en eventueel risicogedrag te praten, is vooral te wijten aan het gebrek aan kennis en training van het medisch personeel met betrekking tot de specifieke noden van MSM, aan de mogelijke stigmatisering vanwege gezondheidswerkers, die soms weigeren zorg te verlenen, of aan twijfels omtrent de vertrouwelijkheid van de hiv-testen, aldus de USAID-studie van 2017. Sommige MSM nemen eerder een toevlucht tot zelfmedicatie wanneer ze een soa oplopen. Volgens een steekproef uitgevoerd in het kader van deze studie van 2017 ondervond 14 % van de MSM en 38 % van de transvrouwen tijdens het voorgaande jaar discriminatie vanwege een gezondheidswerker. Meer dan een derde van de deelnemers legde nooit een hiv-test af. Het rapport onderstreept de nood aan de vorming en sensibilisering van gezondheidswerkers met betrekking tot MSM en andere risicogroepen in de strijd tegen hiv.¹⁶⁴ UNDP en INLS wijzen in 2020 op de frequente inbreuken op de vertrouwelijkheid van medische onderzoeken van LGBT-personen.¹⁶⁵

Volgens de USAID-studie van 2017 hadden meer dan de helft van de ongeveer 1.800 door de onderzoekers geïdentificeerde plekken die MSM, transpersonen of sekswerkers frequenter geen hiv-preventiediensten ter beschikking en slechts 1 % van deze *hotspots* kon een volledig pakket aan preventiediensten aanbieden (voorbehoedsmiddelen, bezoek van een *peer educator*, *on site* hiv-testen).¹⁶⁶ LGBT-personen die deelnamen aan een studie van UNDP en INLS in 2020 wezen op de povere kwaliteit van de medische zorg die ze in publieke en private zorginstellingen ontvingen, tenzij wanneer ze terecht kwamen bij MSM *focal points*, zorgpersoneel specifiek opgeleid rond hiv, of als ze een beroep deden op instellingen waar ze eerder al zorg ontvingen.¹⁶⁷

Het Linkages-project, een internationale samenwerking tussen ngo's en academici gefinancierd door USAID, richtte zich met de steun van Angolese ngo's, het ministerie van Gezondheid en het INLS

¹⁵⁹ The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), 05/03/2021, [url](#)

¹⁶⁰ Mamba (Yono Z.), 15/02/2023, [url](#)

¹⁶¹ The Other Foundation, 2017, pp. 13, 17, 20, [url](#)

¹⁶² Agência Lusa, 18/06/2019, [url](#)

¹⁶³ Cedoca vond geen gedetailleerde gegevens over hiv-prevalentie bij risicogroepen. In de online beschikbare versie van de USAID-studie van 2017 ontbreken de cijfergegevens over hiv-prevalentie. Cedoca haalde de gegevens uit verschillende rapporten die de USAID-studie vermelden: UNDP, INLS, 11/2020, pp. 6, 30, 56, [url](#); Linkages, 2019, p. 3, [url](#); Agência Lusa, 22/08/2018, [url](#); USAID e.a., 06/2018, [url](#)

¹⁶⁴ USAID e.a., 06/2018, pp. 33-34, 115, 118, 129, [url](#)

¹⁶⁵ UNDP, INLS, 11/2020, p. 66, [url](#)

¹⁶⁶ USAID e.a., 06/2018, p. 3, [url](#)

¹⁶⁷ UNDP, INLS, 11/2020, pp. 66, 93, [url](#)

tussen 2015 en 2019 op risicogroepen in de strijd tegen hiv. Het project heeft honderden gezondheidswerkers en administratieve medewerkers gecoacht rond stigmatisering en discriminatie. Ook politieagenten in de provincie Luanda kregen training over de noden en rechten van risicogroepen. In de provincies Bié en Benguela implementeerden partnerorganisaties van USAID eveneens delen van het Linkages-programma met betrekking tot hiv-preventie, -testen en -behandeling.¹⁶⁸

Het INLS en andere openbare gezondheidsinstellingen bepleiten de uitbreiding van seksuele en reproductieve gezondheidszorg voor LGBT-persoon en andere kwetsbare groepen. Toch merken LGBT-organisaties in mei 2022 op dat de toegang tot medische zorg een uitdaging blijft, onder meer omdat seksuele geaardheid en genderidentiteit pas sinds recent aandacht krijgen binnen de gezondheidssector en LGBT-persoon nog steeds vaak discriminatie ondervinden.¹⁶⁹

LGBT-organisaties wijzen er in een gezamenlijke verklaringen van maart 2019 op dat de toegang tot gezondheidszorg voor lesbische en biseksuele vrouwen vaak indirect vasthangt aan de inclusie van MSM en transvrouwen in gezondheidsonderzoek, -programma's en -activiteiten. Aangezien lesbische en biseksuele vrouwen niet als risicogroep worden beschouwd, bestaat er voor hen geen specifieke strategie voor preventie en zorg inzake hiv en andere soa's.¹⁷⁰

Er bestaat geen officiële ondersteuning voor hormoonbehandeling, zodat transpersonen hun heil zoeken bij ongeschikte methodes en niet gekwalificeerde personen, aldus het nieuwsagentschap EFE.¹⁷¹

Een transvrouw geïnterviewd in het kader van een studie van UNDP en INLS van 2020 verklaarde dat, bij een opname in het ziekenhuis, de arts geen zorgen wilde toedienen aan "een man die zich als vrouw kleedt" en zich beledigend en discriminerend uitliet.¹⁷²

Onderwijs

The Other Foundation onderstreept in 2017 dat LGBT-thema's taboe zijn in het onderwijs en dus zelden aan bod komen. Verschillende lokale en internationale organisaties wijzen op het gebrek aan educatief materiaal en beleidslijnen omtrent seksuele geaardheid en genderidentiteit, zowel voor LGBT-persoon zelf als voor onderwijzend personeel.¹⁷³

LGBT-organisaties wijzen er in maart 2019 op dat LGBT-persoon discriminatie ervaren bij hun inschrijving in scholen aangezien schoolreglementen of curricula geen melding maken van seksuele geaardheid of genderidentiteit. Dit geldt in het bijzonder voor lesbische vrouwen die niet "vrouwelijk" overkomen en homoseksuele mannen die zich niet "mannelijk" gedragen.¹⁷⁴ Carlos Fernandes van Iris Angola ziet de school als een "ondraaglijke omgeving" voor homoseksuele adolescenten. Discriminatie en geweld leiden tot slechte schoolprestaties en bewegen veel gays en transpersonen ertoe de school te verlaten, waarna ze zich met onzekere jobs tevreden moeten stellen.^{175,176}

¹⁶⁸ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, pp. 9-10, [url](#); Linkages, 2019, p. 2, [url](#)

¹⁶⁹ AIA e.a., 05/2022, p. 5, [url](#)

¹⁷⁰ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, p. 9, [url](#); The Other Foundation, 2017, p. 18, [url](#)

¹⁷¹ EFE, 19/02/2021, [url](#)

¹⁷² UNDP, INLS, 11/2020, p. 66, [url](#)

¹⁷³ The Other Foundation, 2017, p. 23, [url](#); AIA e.a., 05/2022, p. 6, [url](#); UNDP, INLS, 11/2020, p. 19, [url](#)

¹⁷⁴ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, pp. 8, 10, [url](#)

¹⁷⁵ Agência Lusa, 27/12/2019, [url](#); Novo Jornal, 24/07/2023, [url](#)

¹⁷⁶ "A família ainda principal a discriminar os LGBT e assim como a escola segundo lugar mais hostil para comunidade LGBT e isso faz com que depois tenham acesso empregos precários assim como a discriminação social ai variando em que ponto geográfico de Angola se encontra." ["Het gezin is nog steeds de belangrijkste discriminerende factor tegen LGBT-persoon en de school is de op één na meest vijandige plaats voor de LGBT-gemeenschap en dit betekent dat zij dan terecht komen in onzekere banen en te maken krijgen met sociale discriminatie, afhankelijk van de regio in Angola waar men zich bevindt."] [vertaling] Bron: Fernandes C., algemeen directeur van Iris Angola, e-mail, 27/10/2023

Ook familiale conflicten kunnen de studies verstoren, bijvoorbeeld wanneer een LGBT-persoon omwille van zijn seksuele geaardheid of genderidentiteit geen financiële steun meer ontvangt van de familie.¹⁷⁷

The Other Foundation wijst in 2017 op voorvallen waarbij onderwijzers transstudenten dwongen zich te ontkleden om hun genderidentiteit te bewijzen. Volgens deze bron is het onwaarschijnlijk dat voor dergelijk grensoverschrijdend gedrag sancties worden opgelegd.¹⁷⁸

Werkgelegenheid

De USAID-studie van 2017 polste bij een duizendtal MSM en een negentigtal transvrouwen verspreid over vijf provincies (Luanda, Benguela, Bié, Cabinda, Cunene) onder meer naar de graad van werkgelegenheid en naar andere kenmerken van socio-economische kwetsbaarheid. De gemiddelde werkloosheidsgraad onder de geïnterviewde MSM was 33 %. In Bié en Cabinda ligt de werkloosheid onder MSM een stuk hoger met respectievelijk 51 % en 70 %. Onder de geïnterviewde transvrouwen is de gemiddelde werkloosheidsgraad 37 %.¹⁷⁹ Volgens USDOS is de hoge werkloosheid kenmerkend voor de Angolese arbeidsmarkt. De algemene werkloosheidsgraad voor actieve Angolezen van 15 jaar en ouder lag in het vierde kwartaal van 2022 op 29,6 %.¹⁸⁰

Een derde van de MSM en 45 % van de transvrouwen die aan de USAID-studie deelnamen verklaarden tijdens het voorgaande jaar onvoldoende voedsel te hebben gehad en 39 % van de MSM en 45 % van de transvrouwen onvoldoende geld. Onder de MSM verklaarde 8 % geen dak boven het hoofd te hebben, onder de transvrouwen ging het om 23 %.¹⁸¹

LGBT-organisaties verklaren begin 2019 dat het nog steeds een grote uitdaging voor LGBT-personen is om werk te vinden.¹⁸² LGBT-personen zijn geregeld het slachtoffer van discriminatie, ongewenste intimiteiten en uitbuiting op de werkvloer.¹⁸³ Begin 2023 stelt een vertegenwoordiger van AIA dat seksuele geaardheid nog steeds een van de hoofdredenen is om te weigeren iemand aan te nemen of om iemand te ontslaan.¹⁸⁴

3.2. Zichtbaarheid

3.2.1. Vrije meningsuiting

The Other Foundation merkt in 2017 op dat de vrijheid van meningsuiting in Angola beperkt is, dat de overheid de burgers nauwlettend in de gaten houdt en dat LGBT-activisten net als andere mensenrechtenactivisten erg voorzichtig en strategisch te werk moeten gaan.¹⁸⁵ USDOS stelt vijf jaar later, in haar jaarrapport over de mensenrechtensituatie in 2022, dat er geen wettelijke restricties bestaan voor LGBT-organisaties met betrekking tot de vrijheid van meningsuiting. Het Amerikaanse ministerie ziet een toenemende vrijheid voor individuen om in private en sociale media kritiek te uiten op het overheidsbeleid zonder vrees voor represailles, hoewel zelfcensuur nog steeds gangbaar is. USDOS wijst er wel op dat activisten van de civiele maatschappij niet altijd openlijk kunnen vergaderen of hun mening uiten, en dat journalisten die corruptie, wanbeleid en

¹⁷⁷ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, pp. 8, 10, [url](#)

¹⁷⁸ The Other Foundation, 2017, p. 23, [url](#)

¹⁷⁹ USAID e.a., 06/2018, pp. 107, 119, [url](#)

¹⁸⁰ USDOS, 26/07/2023, [url](#)

¹⁸¹ USAID e.a., 06/2018, pp. 117, 129, [url](#)

¹⁸² AIA, 02/2019, [url](#)

¹⁸³ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, p. 11, [url](#)

¹⁸⁴ Mamba (Yono Z.), 15/02/2023, [url](#)

¹⁸⁵ The Other Foundation, 2017, p. 9, [url](#)

mensenrechtenschendingen aan de kaak stellen, het eerste doelwit zijn van straffeloze intimidatie of geweld.¹⁸⁶

Volgens Freedom House heeft de nieuwe Strafwet en de decriminalisering van homoseksuele betrekkingen vrijere online discussies over LGBT-thema's mogelijk gemaakt.¹⁸⁷

3.2.2. Ontmoetingsplaatsen

Volgens de USAID-studie van 2017 met betrekking tot hiv-prevalentie is het moeilijk om publieke of semipublieke plaatsen te lokaliseren waar veel MSM verzamelen, omdat deze personen heel discreet zijn. Ze ontmoeten elkaar na telefonisch contact of via sociale media, en organiseren geheime feestjes bij vrienden thuis of op plaatsen die niet veel volk trekken. Een vertegenwoordiger van Iris Angola stelt in datzelfde rapport dat er geen specifieke locaties zijn voor MSM, maar dat er wel bepaalde meer gefrequenteerde plekken zijn.¹⁸⁸

Imanni da Silva van de organisatie Eu Sou Trans stelt dat leden van de LGBT-gemeenschap bepaalde plekken in Luanda vrij kunnen bezoeken zonder angst voor agressie. De mentaliteit in de hoofdstad draait eerder om respect, ook voor zaken die je zelf niet aanvaardt. Maar op minder veilige plaatsen ver van de steden kunnen ze makkelijk het doelwit van geweld worden. Ook het conservatisme in bepaalde steden zorgt ervoor dat de LGBT-gemeenschap zich er minder vrij voelt.¹⁸⁹

In juli 2016 organiseerde de LGBT-gemeenschap Festíris, het eerste LGBT-cultuurfestival in Angola,¹⁹⁰ dat meer zichtbaarheid wil verlenen aan kunstenaars en kleine ondernemers uit de LGBT-gemeenschap.¹⁹¹ Tijdens de tweede editie in mei 2019 lokte het festival een 300-tal bezoekers, volgens een lid van AIA.¹⁹² De laatste edities vonden plaats in het Elinga Teatro in Luanda op 27 en 28 juni 2022¹⁹³ en op 15 en 16 juni 2023.¹⁹⁴

Op 3 oktober 2020 opende AIA het eerste culturele centrum voor de LGBT-gemeenschap in Angola, No Cubico ("in huis"¹⁹⁵), gelegen in de Rua do Alentejo in de wijk Terra Nova in het district Rangel in Luanda. De officiële opening werd opgeluisterd door diverse kunstenaars uit de LGBT-gemeenschap. No Cubico wil een *safe space* zijn voor culturele activiteiten van de LGBT-gemeenschap en LGBT-kunstenaars, voor de tijdelijke opvang, de psychologische ondersteuning, rechtsbijstand en medische opvolging van LGBT-personen, en voor sensibiliseringsactiviteiten binnen de LGBT-gemeenschap.¹⁹⁶

¹⁸⁶ USDOS, 20/03/2023, [url](#)

¹⁸⁷ Freedom House, 04/10/2023, [url](#)

¹⁸⁸ USAID e.a., 06/2018, p. 31, [url](#)

¹⁸⁹ "Em Luanda dependendo da localização as pessoas da comunidade em geral são livres de frequentar sem ter que viver qualquer tipo de ataque, mas caso seja em espaços distantes das zonas urbanas com menos segurança podem se tornar alvo fácil de ataques. Em Luanda como cidade capital existe uma mentalidade no qual se tem noção da importância de respeitar mesmo que não se aceite. Em algumas cidades do País existe um maior conservadorismo impedindo da comunidade se sentir mais livre." ["In Luanda zijn mensen uit de gemeenschap over het algemeen, afhankelijk van de locatie, vrij om plekken te frequenteren zonder enige vorm van agressie te moeten meemaken, maar als ze zich in ruimtes ver van stedelijke gebieden bevinden met minder veiligheid, kunnen ze een gemakkelijk doelwit worden voor aanvallen. In Luanda, als hoofdstad, heerst een mentaliteit waarin men zich bewust is van het belang van respect, zelfs als men iets niet aanvaardt. In sommige steden in het land heerst een groter conservatisme, waardoor de gemeenschap zich niet vrijer kan voelen."] [vertaling] Bron : Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

¹⁹⁰ Amnesty International (AI), 29/06/2019, [url](#)

¹⁹¹ Organização "InDiscriminando"., 10/06/2023, [url](#)

¹⁹² AI, 29/06/2019, [url](#); Dezanove, 22/05/2019, [url](#)

¹⁹³ LGBT Angola, 30/06/2022, [url](#)

¹⁹⁴ Organização "InDiscriminando"., 10/06/2023, [url](#)

¹⁹⁵ AIA, *No cubico*, s.d., [url](#)

¹⁹⁶ AIA, 09/10/2020, [url](#); AIA, *No cubico*, s.d., [url](#)

No Cubico diende al sinds 2017, nog voor de officiële opening, als een opvangruimte voor LGBT-personen.¹⁹⁷ Er is plaats voor de opvang van acht personen gedurende zestig dagen.¹⁹⁸ De eerste shelter bevond zich in de wijk Samba. In juli 2018 was die plek het doelwit van een aanval door drie gewapende mannen (zie 2.3. Houding van de ordetroepen 2.3.2. Ten opzichte van daders van geweld tegen seksuele en genderminderheden), waarna AIA besloot naar een andere wijk te verhuizen.¹⁹⁹

LGBT-organisaties stellen in een verklaring van mei 2022 geen weet te hebben van door de overheid opgerichte opvangcentra voor slachtoffers van gendergerelateerd geweld.²⁰⁰

Volgens het LGBT-magazine Queer People is het cultuurhuis Elinga Teatro een van de belangrijkste inclusieve en LGBT-vriendelijke ruimtes in Angola. LGBT-organisaties als Iris Angola organiseren er culturele activiteiten en feesten voor de LGBT-gemeenschap, zoals het Baile Cultural georganiseerd door The Divas.²⁰¹ Ambabel Luanda vermeldt naast het Elinga Teatro ook nog de bar Oito em Ponto, die ook LGBT-events organiseert. Dit zijn volgens Ambabel Luanda zeker niet de enige plaatsen in Luanda. Over plaatsen buiten de hoofdstad heeft de ambassade geen informatie.²⁰²

3.2.3. Verenigingsleven

USDOS stelt dat er geen wettelijke restricties bestaan voor LGBT-organisaties met betrekking tot de vrijheid van vereniging of bijeenkomst. De regering laat betogingen toe, ook als die tegen de overheid zijn gericht, maar verbiedt soms activiteiten van de civiele maatschappij op basis van vermeende veiligheidsoverwegingen. Ngo's die zich kritisch uitlaten over de regering of over regeringsleden krijgen vaak af te rekenen met een politieaanwezigheid die hun activiteiten verstoort.²⁰³

Verschillende bronnen, waaronder USDOS, wijzen op grote bureaucratische uitdagingen en langdurige, moeizame procedures voor de wettelijke registratie van ngo's. Dit geldt ook voor organisaties die LGBT-rechten behartigen en die bovendien op religieuze en culturele weerstand van overheidsinstellingen stoten. Outright International stelde in 2017 dat, ondanks het gebrek aan wettelijke basis, overheidsambtenaren die LGBT-thema's als immoreel beschouwen de officiële erkenning van LGBT-belangengroepen bemoeilijken. Zonder wettelijke erkenning zijn de mogelijkheden voor fondsenwerving en samenwerking met overheidsinstellingen beperkt. Sommige LGBT-organisaties slagen erin zich te registreren door de focus te verleggen naar andere thema's zoals gezondheid, gendergelijkheid of jongerenwerking. USDOS wijst er in haar jaarrapport over de mensenrechtensituatie in 2022 op dat verenigingen die nog niet officieel erkend zijn, wel kunnen functioneren.²⁰⁴

UNDP wijst op de verdeeldheid tussen Angolese LGBT-activisten en op de beperkte connecties en samenwerkingen tussen LGBT-organisaties. Overkoepelende projecten gebeuren meestal binnen het kader van internationale monitoringmechanismen,²⁰⁵ zoals de gezamenlijke bijdragen die deze ngo's in 2019 en 2022 in het kader van de UPR van de VN-Mensenrechtenraad indienden.²⁰⁶

The Other Foundation merkt in 2017 enerzijds op dat de LGBT-beweging in Angola relatief open staat voor transvrouwen en dat het activisme en de zichtbaarheid van transpersonen groter is dan

¹⁹⁷ AIA, 09/10/2020, [url](#); AIA, *No cubico*, s.d., [url](#); Taboom Media, GALA Queer Archive, 2021, p. 31, [url](#)

¹⁹⁸ AIA e.a., 05/2022, p. 6, [url](#)

¹⁹⁹ Dezanove, 04/02/2021, [url](#)

²⁰⁰ AIA e.a., 05/2022, p. 6, [url](#)

²⁰¹ Queer People, 07/06/2022, [url](#)

²⁰² Ambabel Luanda, e-mail, 07/11/2023

²⁰³ USDOS, 20/03/2023, [url](#)

²⁰⁴ Outright International, 09/2023, p. 45-47, [url](#); UNDP, 2021, p. 6, [url](#); UNDP, INLS, 11/2020, p. 94, [url](#); USDOS, 20/03/2023, [url](#)

²⁰⁵ UNDP, 2021, p. 10, [url](#)

²⁰⁶ AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, [url](#); AIA e.a., 05/2022, [url](#)

in bepaalde andere landen in de regio. Anderzijds wijst de organisatie ook op een ondervertegenwoordiging van lesbische en biseksuele vrouwen en transmannen.²⁰⁷

Over het algemeen kampen ngo's met financiële problemen²⁰⁸ en een personeelstekort. Ze zijn overwegend gebaseerd in Luanda en in provinciale hoofdsteden en bijna volledig afwezig in meer afgelegen gebieden.²⁰⁹

LGBT-organisaties zijn volgens UNDP niet betrokken bij de uitwerking van wetteksten of beleid, noch bij bredere processen met betrekking tot mensenrechten, ontwikkeling of gendergelijkheid. De participatie van de LGBT-gemeenschap op het vlak van mensenrechtenbeleid beperkt zich bijna uitsluitend tot de nationale hiv/aids-strategie. De samenwerking met nationale gezondheidsinstellingen heeft de zichtbaarheid en aanvaarding van deze verenigingen door vertegenwoordigers van de overheid wel vergroot. Maar rechtstreekse samenwerking met ministeries rond LGBT-thema's blijft erg beperkt.²¹⁰

Binnen de bredere civiele maatschappij zijn er weinig organisaties die zich met LGBT-thema's inlaten, zo stelt The Other Foundation in 2017.²¹¹ Een aantal ngo's met een andere focus dan LGBT-rechten (bijvoorbeeld gendergelijkheid) tonen zich niettemin bereid om samen te werken met LGBT-groepen. UNDP noemt de Associação Observatório de Políticas Públicas da Perspetiva do Género (ASSOGE), Ondjango Feminista, waarmee AIA al samenwerkte, of het Human Rights Center op de Universidade Católica de Luanda. Op regionaal niveau werkte Iris Angola samen met de LGBT-organisaties Lambda in Mozambique en met The Other Foundation, en vond AIA partners in de AIDS and Rights Alliance for Southern Africa (ARASA) en het Southern Africa Litigation Centre (SALC).²¹²

De belangrijkste ontwikkelingspartner van de LGBT-gemeenschap in Angola is UNDP. Ook andere ontwikkelingsorganisaties van de VN, zoals het Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS), het United Nations Population Fund (UNFPA) en de VN-Vluchtelingenorganisatie (United Nations Office of the High Commissioner for Refugees, UNHCR) zijn meer geneigd de LGBT-gemeenschap als een partner te beschouwen. USAID betreft de LGBT-gemeenschap in haar programma rond hiv/aids.²¹³

Op het vlak van internationale samenwerking organiseerde AIA samen met het SALC op 9 en 10 december 2020 in Luanda een regionale conferentie met activisten uit landen van de South African Development Community (SADC).²¹⁴ Op 19 en 20 oktober 2023 vond in Luanda, onder de hoede van AIA en met de steun van UNDP, een eerste ontmoeting plaats tussen LGBT-organisaties en -activisten, academici en beleidsmakers uit verschillende Portugeestalige landen. De deelnemers gingen in gesprek over LGBT-rechten, gemeenschappelijke strategieën en de uitwerking van een LGBT-netwerk binnen de Portugeestalige wereld.²¹⁵

Tijdens de voorbije tien jaren ontstonden er verschillende formele en informele groeperingen en organisaties die rond LGBT-rechten werken.²¹⁶ De meeste van deze groepen komen voort uit door internationale geldschieters gefinancierde initiatieven voor hiv-preventie. De duurzame werking van deze organisaties blijft onzeker aangezien hun werking grotendeels steunt op deze externe

²⁰⁷ The Other Foundation, 2017, p. 3, 28, [url](#)

²⁰⁸ The Other Foundation, 2017, p. 18, [url](#)

²⁰⁹ UNDP, 2021, p. 10, [url](#)

²¹⁰ UNDP, 2021, p. 11, [url](#)

²¹¹ The Other Foundation, 2017, p. 15, [url](#)

²¹² UNDP, 2021, p. 13, [url](#)

²¹³ UNDP, 2021, p. 12, [url](#)

²¹⁴ Queer People (Kanga D.), 26/10/2021, [url](#)

²¹⁵ Dezanove, 23/10/2023, [url](#)

²¹⁶ Epito Reporter, 25/05/2019, [url](#)

fondsen.²¹⁷ Volgens Imanni da Silva van Eu Sou Trans kunnen deze organisaties vrijuit functioneren zonder problemen.²¹⁸

Een aantal organisaties zoals Iris Angola, Arquivo de Identidade Angolano (AIA) of Eu Sou Trans zijn erg actief op Facebook, waar ze hun campagnes en activiteiten toelichten.

Iris Angola²¹⁹

In juni 2018, vijf jaar na de oprichting in 2013, erkent het ministerie van Justitie de organisatie Iris Angola officieel als eerste LGBT-vereniging in Angola. De organisatie maakte al langer deel uit van het nationale coördinatiemechanisme voor de strijd tegen hiv/aids, malaria en tuberculose. Volgens oprichter en voorzitter Carlos Fernandes werkt Iris Angola voor de behartiging van LGBT-rechten samen met verschillende overheidsinstellingen, waaronder het ministerie van Justitie en Mensenrechten en het staatssecretariaat voor Gezondheid, en met de lokale media.²²⁰ Iris Angola is de leidende kracht achter de LGBT-gemeenschap in Angola en ondersteunt subgroepen als The Divas (transvrouwen) en H Maiúsculo (MSM), aldus een rapport dat UNDP en INLS in 2020 publiceerden.²²¹

In december 2019 telt de organisatie 300 leden, aldus Agência Lusa. Ze heeft ook afdelingen in de provincies Huambo, Benguela, Huíla, Cuanza Sul en Cuanza Norte, die weliswaar nog in de kinderschoenen staan.²²²

Iris Angola ontplooit met de steun van UNDP uiteenlopende activiteiten,²²³ zoals in april 2022 de tentoonstelling en campagne *Veja Além do seu Preconceito (Kijk voorbij je vooroordeel)* met werk van LGBT-fotografen. Deze expo wilde de zichtbaarheid van de LGBT-gemeenschap en het debat over LGBT-rechten bevorderen.²²⁴

Arquivo de Identidade Angolano (AIA)²²⁵

Arquivo de Identidade Angolano (AIA) (geregistreerd als Associação para Defesa da Mulher e dos Povos) is een vereniging van LBTIQ+-vrouwen, geleid door Líria de Castro.²²⁶ De organisatie bestaat sinds 2017 en krijgt officiële erkenning in 2021. AIA wil de aandacht op de meervoudige identiteiten van Angolese vrouwen vestigen, buiten het heteroseksuele patriarchale kader.²²⁷ Ze richt zich op de bewustwording, educatie, sensibilisering van jongeren, leden van de LGBT-gemeenschap en strategische doelgroepen zoals politici, media, gezondheidswerkers, onderwijspersoneel, op de emancipatie van LBTIQ+-vrouwen en de creatie van een veilige ruimte, een *safe space* voor leden van de LGBT-gemeenschap.²²⁸

AIA creëerde in 2020 met No Cubico een shelter, een *safe space* voor LGBT-personen (zie 3.2.2. Ontmoetingsplaatsen). Met het project Kutanga - Biblioteca Queer verzamelt en verspreidt de organisatie educatief materiaal over uiteenlopende LGBT-thema's.²²⁹ AIA heeft ook een kantoor in het centrum van Luanda, aldus de Portugese LGBT-site Dezanove.²³⁰

²¹⁷ UNDP, INLS, 11/2020, p. 94, [url](#)

²¹⁸ Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

²¹⁹ Associação Íris Angola (Íris Angola) [Facebook profile], s.d., [url](#)

²²⁰ Associação Íris Angola (Íris Angola), 12/06/2018, [url](#); Outright International, 09/2023, p. 46, [url](#); RFI, 29/06/2018, [url](#); Global Voices (Tsandzana D.), 27/06/2018, [url](#); DW, 08/02/2023, [url](#)

²²¹ UNDP, INLS, 11/2020, p. 30, [url](#)

²²² Agência Lusa, 27/12/2019, [url](#); Associação Iris Angola-Huambo, 02/07/2022, [url](#)

²²³ Agência Lusa, 27/12/2019, [url](#)

²²⁴ Agência Lusa, 07/04/2022, [url](#)

²²⁵ AIA [website], s.d., [url](#); AIA [Facebook profile], s.d., [url](#)

²²⁶ Dezanove, 04/02/2021, [url](#)

²²⁷ Outright International, 09/2023, p. 47, [url](#)

²²⁸ AIA, *Quem Somos*, s.d., [url](#)

²²⁹ De Castro L., Gunza R., 10/2020, pp. 10-11, [url](#); AIA, Kutanga - Biblioteca Queer, s.d., [url](#)

²³⁰ Dezanove, 04/02/2021, [url](#)

Volgens Dezanove ontplooidde AIA tijdens de coronapandemie een solidariteitsnetwerk dat voedselhelp verstrekte aan tientallen families die niet meer in hun levensonderhoud konden voorzien, en dat daarnaast ook psychologische ondersteuning bood en kleine kwetsbare ondernemers bijstond.²³¹

Eu Sou Trans²³²

Artieste, activiste en model Imanni da Silva coachte zelf gezondheidswerkers en politieagenten in Luanda rond de sensibilisering rond stigmatisering en discriminatie van de LGBT-gemeenschap en werkte samen met Iris Angola. In maart 2019 richtte ze de organisatie Eu Sou Trans (Ik ben trans) op die de aandacht wil trekken op de uitdagingen, de discriminatie en het geweld dat transpersonen in Angola treft, zich inzet voor hun rechten en sociale aanvaarding en hen een stem en een gezicht wil geven. De beweging krijgt onder meer steun van UNDP.²³³ De beweging is niet officieel erkend, maar wil binnenkort de procedure opstarten.²³⁴

Eu Sou Trans voert actie op sociale media, zoals met de foto- en videocampagne *Tenho o direito de viver (Ik heb recht op leven)* in 2021.²³⁵

Andere LGBT-organisaties

De door Cedoca geraadpleegde bronnen vernoemen daarnaast nog enkele andere LGBT-organisaties, waarover weinig informatie te vinden is en waarvoor het niet steeds duidelijk is of en in welke mate ze nog actief zijn:

- Mulheres de Coração (Women at Heart): opgestart met de steun van het USAID Linkages-project in 2018 door Yuka Pimenta, een transvrouw, die maandelijkse ontmoetingen in Luanda organiseert waarbij transvrouwen een *safe space* vinden en kunnen praten over hun persoonlijke ervaringen, en waar verpleegkundigen hiv-preventie en -testen aanbieden;²³⁶
- Movimento T: een collectief van transmannen;²³⁷
- Diversidade Masculina: een organisatie van homoseksuele, bisseksuele en transmannen en van jongeren met hiv;²³⁸
- Alliance of sex workers in Angola (ATSA): een netwerk van LGBT-sekswerkers;²³⁹
- União II: stelt zich op Facebook voor als een organisatie die LGBT-personen wil samenbrengen en LGBT-evenementen organiseert;²⁴⁰
- Mulheres Abençoadas (Blessed Women);²⁴¹
- Indiscriminando.²⁴²

²³¹ Dezanove, 04/02/2021, [url](#)

²³² Movimento EU SOU TRANS Angola [Facebook profile], s.d., [url](#)

²³³ Dezanove, 08/01/2021, [url](#); UNDP, 16/05/2022, [url](#)

²³⁴ Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

²³⁵ Dezanove, 08/01/2021, [url](#); UNDP, 16/05/2022, [url](#)

²³⁶ Linkages, 2019, pp. 8-9, [url](#); AIA, Iris Angola, Women at Heart, 03/2019, [url](#)

²³⁷ Movimento T [Facebook profile], s.d., [url](#); AIA e.a., 05/2022, [url](#)

²³⁸ Agência Lusa, 17/05/2023, [url](#); Diversidade Masculina [Facebook profile], s.d., [url](#)

²³⁹ AIA e.a., 05/2022, [url](#)

²⁴⁰ União II Grupo LGBTQ [Facebook profile], s.d., [url](#)

²⁴¹ Verschillende bronnen vernoemen deze groepering, maar zonder enige verdere uitleg: Linkages, 2019, p. 3, [url](#); USAID e.a., 31/07/2019, p. 10, [url](#)

²⁴² Deze organisatie wordt vermeld door Imanni da Silva van Eu Sou Trans, maar Cedoca vond hierover in de geraadpleegde bronnen geen verdere informatie. Bron: Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023

Samenvatting

De overheid tracht via instellingen als de ministeries van Gezondheid en van Justitie en Mensenrechten of het INLS discriminatie tegen LGBT-personen te bestrijden. Toch stellen LGBT-organisaties dat overheidsbeleid met betrekking tot seksuele geaardheid of genderidentiteit quasi onbestaande is.

De nieuwe Strafwet die in februari 2021 van kracht werd, sanctioneert homoseksuele betrekkingen niet. De wet verbiedt bovendien discriminatie op basis van seksuele geaardheid, onder meer op de arbeidsmarkt, maar niet op basis van genderidentiteit. Verschillende bronnen wijzen echter op het gebrek aan overheidsrichtlijnen met betrekking tot de toepassing van deze nieuwe wetsbepalingen en het gebrek aan wetten ter ondersteuning van de rechten van seksuele en genderminderheden.

De geraadpleegde bronnen vermelden geen gerechtelijke vervolgingen van LGBT-personen. Anderzijds slaagt de overheid er volgens AI niet in om LGBT-personen te beschermen tegen discriminatie of geweld en komen er heel weinig zaken aangespannen door LGBT-personen voor de rechter. Bronnen stellen voorts dat klachten wegens discriminatie of geweld vanwege LGBT-personen weinig zin hebben omwille van corruptie, het gebrek aan kennis en de vooroordelen bij de politie, die soms zelf de daders van het geweld zijn. Er zijn geregeld willekeurige arrestaties, in het bijzonder van transvrouwen in de prostitutie. LGBT-personen doen dan ook zelden aangifte. De goedkeuring van de nieuwe Strafwet heeft hieraan niets veranderd, aldus LGBT-activisten.

Volgens een USAID-studie van 2017 zijn zowat een kwart van de MSM getrouwd of samenwonend en houden velen hun seksuele geaardheid verborgen voor de familie of de maatschappij. De angst voor een publieke outing is groter in landelijke gebieden en kleine steden waar vooroordelen en sociale uitsluiting courant zijn, dan in de meer liberale en tolerante hoofdstad Luanda.

Vooroordelen, stigmatisatie, discriminatie en geweld vormen grote hindernissen voor een gelijke toegang tot gezondheidszorg, onderwijs, werkgelegenheid en een eerlijke rechtsgang. De USAID-studie van 2017 toont dat een vijfde van de MSM en meer dan een derde van de transvrouwen geweld hadden ervaren tijdens het voorgaande jaar, onder meer vanwege de politie. Maar de belangrijkste bron van discriminatie en geweld is vaak de familie, volgens verschillende bronnen. LGBT-personen die het huis moeten verlaten, komen vaak in erg kwetsbare situaties terecht.

Verschillende bronnen stellen dat transpersonen de meest gemarginaliseerde groep vormen binnen de LGBT-gemeenschap. De Angolese LGBT-beweging staat wel relatief open voor transvrouwen.

Toegang tot gezondheidszorg blijft een uitdaging. LGBT-personen zijn terughoudend om een beroep te doen op medische zorgen omwille van het gebrek aan kennis en training van medisch personeel, de mogelijke stigmatisering vanwege gezondheidswerkers, die soms weigeren zorg te verlenen, of twijfels omtrent de vertrouwelijkheid van hiv-testen, aldus de USAID-studie van 2017. LGBT-activisten wijzen ook op discriminatie en geweld op school, onder meer wegens een gebrek educatief materiaal en beleidlijnen omtrent seksuele geaardheid en genderidentiteit. De schooluitval is hoog en leidt LGBT-personen vaak naar onzekere jobs. Op de arbeidsmarkt zijn LGBT-personen geregeld het slachtoffer van discriminatie, ongewenste intimiteiten en uitbuiting.

Luanda kent enkele plekken waar leden van de LGBT-gemeenschap elkaar kunnen ontmoeten zonder angst voor agressie, aldus een LGBT-activiste. De organisatie AIA richtte in 2020 No Cubico, een cultuurhuis en shelter, op voor LGBT-personen.

USDOS ziet geen wettelijke restricties voor de verschillende formele en informele LGBT-organisaties, die vrijuit kunnen functioneren, maar kampen met financiële en logistieke problemen. Er bestaan wel grote bureaucratistische uitdagingen voor de officiële registratie. De participatie van LGBT-organisaties in het beleid beperkt zich bijna uitsluitend tot de nationale hiv/aids-strategie.

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

Belgische ambassade in Luanda (Ambabel Luanda), e-mail, 07/11/2023, luanda@diplobel.fed.be

Da Silva I., activiste en oprichter van Eu Sou Trans, e-mail, 03/11/2023, esusoutransangola@yahoo.com

Fernandes C., algemeen directeur van Iris Angola, e-mail, 27/10/2023, carlos.irisangola@gmail.com

Vertegenwoordiger van een Angolese LGBT-organisatie, e-mail, 25/10/2023, identiteit en contactgegevens niet meegedeeld om de veiligheid van deze bron te garanderen

Schriftelijke en audiovisuele bronnen

AfricLaw (Garrido R.), *Decriminalisation of consensual same-sex acts in Angola and the progress of LGBTI human rights in Lusophone Africa*, 05/03/2021, <https://africlaw.com/2021/03/05/decriminalisation-of-consensual-same-sex-acts-in-angola-and-the-progress-of-lgbti-human-rights-in-lusophone-africa/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Agência Lusa, *Associação angolana de LGBT preocupada com "aumento de VIH/SIDA na comunidade"* [Angolese LGBT-organisatie bezorgd over de "stijging van HIV/AIDS binnen de gemeenschap"], 18/06/2019, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Agência Lusa, *Associação angolana queixa-se de violência contra homossexualidade na adolescência* [Een Angolese vereniging klaagt het geweld tegen homoseksuele adolescenten aan], 27/12/2019, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Agência Lusa, *Associação LGBT de Angola denuncia violência física e psicológica contra associados* [LGBT-organisatie klaagt fysiek en psychologisch geweld tegen leden aan], 31/10/2018, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Agência Lusa, *Associação LGBT+ de Angola promove campanha fotográfica para combater preconceito* [Een Angolese LGBT-vereniging promoot een fotocampagne om vooroordelen te bestrijden], 07/04/2022, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Agência Lusa, *Ativistas de luta contra VIH querem identificação da população-chave adaptada à realidade africana* [Activisten in de strijd tegen hiv vragen een realistische identificatie van risicogroepen], 22/08/2018, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Agência Lusa, *Comunidade LGBTIQ+ em Angola ainda é alvo de discriminação na família e abusos policiais* [De LGBTIQ+-gemeenschap in Angola is nog steeds het doelwit van discriminatie door familie en van politiemisbruik], 17/05/2023, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Amnesty International (AI), *Angola: Land, basic rights and freedoms. Amnesty International submission for the UN Universal Periodic Review, 34th session of the UPR Working Group, November 2019*, 03/2019, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/AFR1201852019ENGLISH.pdf> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Amnesty International (AI), *Raising the LGBTQI flag in Angola*, 29/06/2019, <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2019/06/angola-lgbtq/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano (AIA) [website], s.d., <https://www.arquivodeidentidadeangolano.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano (AIA) e.a., *Intermediate Report of the Universal Periodic Review on 34th Cycle of the UPR of the Republic of Angola. May 2022. Joint Submission of Angolan LGBTIQ+ groups, movements and associations*, 05/2022, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-06/Angola-Mid-term-review-2022.pdf> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano (AIA), *Comunicado de imprensa. Inauguração da primeira casa cultural LGBTQI+ em Angola*, 09/10/2020, https://drive.google.com/file/d/1uF3aRQyBZc2SFk-TNI9ABb2Z6IHAR-View?usp=share_link [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano (AIA), *Discrimination against Lesbian and Bisexual women in Angola. Submitted for the consideration of the periodic report of Angola for the Session of the Committee on the Elimination of all forms of discrimination Against Women (CEDAW)*, 06/2018, https://drive.google.com/drive/folders/1OXO04AH5_67HW4ehLY-4X6jFbsJKvImc?fbclid=IwAR2d7B6ASi-46mUDC5BbUTC_SmHh9dHeALdDAj1Htcdi5WoAzE3KZK98uB8 [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano (AIA), Iris Angola, Women at Heart, *Joint Submission. LGBTIQ GROUPS Submission to the Universal Periodic Review (UPR) Regarding the Protection of the Rights of LGBTI Persons in Angola. 3rd Cycle of the Universal Periodic Review 2019, Submitted by March 28*, 03/2019, <https://uprdoc.ohchr.org/uprweb/downloadfile.aspx?filename=6953&file=EnglishTranslation> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano (AIA), *Kutanga – Biblioteca Queer*, s.d., <https://www.arquivodeidentidadeangolano.com/kutanga> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano (AIA), *No cubico*, s.d., <https://www.arquivodeidentidadeangolano.com/no-cubico> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano (AIA), *Novo código penal angolano. Análise do Arquivo de Identidade Angolano*, 02/2019, https://drive.google.com/file/d/1s6fpdTU6qSs_zK7p2JXpbYMAS_uyBH_g/view?usp=share_link [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano (AIA), *Quem Somos*, s.d., <https://www.arquivodeidentidadeangolano.com/quem-somos-1> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Arquivo de Identidade Angolano [Facebook profile], s.d., <https://www.facebook.com/aia.angola/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Assembleia Constituinte, *Constituição da República de Angola*, 21/01/2010, <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/84536/94065/F466903017/AGO84536.pdf> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Associação Íris Angola (Íris Angola) [Facebook profile], s.d., <https://www.facebook.com/associacaoiris> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Associação Íris Angola (Íris Angola), *Finalmente o nosso registo saiu e vem em forma de prenda dado que completamos 5 Anos* [Facebook post], 12/06/2018, <https://www.facebook.com/associacaoiris/posts/1706017339505656> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Associação Iris Angola-Huambo, *Festiris 2022 Celebramos o dia internacional do orgulho LGBTPQA+ [...]* [Facebook post], 02/07/2022, <https://www.facebook.com/109041578104695/photos/a.109041634771356/329121692763348/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

BBC Monitoring Africa, *Angola media quiet on LGBT protections in new penal code*, 24/01/2019, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

BBC, *Angolan TV producers apologise over gays kissing*, 04/02/2015, <https://www.bbc.com/news/world-africa-31128863> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Bwe Vip (Estevão J.), *Jovem morre espancado por ser homossexual em Cabinda* [Jongere sterft na mishandeling in Cabinda omdat hij homoseksueel is], 19/03/2021, <https://web.archive.org/web/20210319170729/https://bwevip.com/jovem-morre-espancado-por-ser-homossexual-em-cabinda/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Cavaria, *Transpersonen*, 25/09/2020, <https://www.cavaria.be/transgender-personen> [geraadpleegd op 06/06/2023]

- Código do Registo Civil - Decreto-Lei n.º 47 678, 05/05/1967*, https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2017/12/codigo-do-registo-civil-decreto-lei-no-47-678-de-5-de-maio-de-1967_2017-04-06-11-50-48-185.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Constituent Assembly, *Constitution of the Republic of Angola*, 21/01/2010, <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/196467> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Correio da Manhã, *Filho de José Eduardo dos Santos assume homossexualidade* [Zoon van José Eduardo de Santos aanvaardt zijn homoseksualiteit], 30/07/2018, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- De Castro L., Gunza R., *O saír do armário das mulheres LGBTQ+ angolanas* [Angolese LGBTQ+ vrouwen komen uit de kast], in *Zona Livre*, N° 69, 10/2020-02/2021, pp. 10-11, <https://drive.google.com/file/d/1KqQTsN0IIJjaBxJ7ziVguy-tkT8ECOuI/view> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Decreto Presidencial n.º 100/20: Aprova a Estratégia Nacional dos Direitos Humanos*, in *Diário da República, I Série*, N.º 48, 14/04/2020, http://www.servicos.miniusdh.gov.ao/files/Dec_pres_100_20_ENDH.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Deutsche Welle (DW) (Camuto N.), *Ser gay em Malanje é arriscar a vida* [Gay zijn in Malanje betekent je leven riskeren], 03/09/2021, <https://www.dw.com/pt-002/angola-comunidade-lgbt-em-malanje-vive-amea%C3%A7ada/a-59078397> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Deutsche Welle (DW), *Comunidade LGBT quer orientação sexual inscrita nos censos* [De LGBT-gemeenschap wil dat seksuele geaardheid in de volkstelling wordt opgenomen], 08/02/2023, <https://www.dw.com/pt-002/angola-comunidade-lgbt-quer-orienta%C3%A7%C3%A3o-sexual-inscrita-nos-censos/a-64648256> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Dezanove, *Angola: Homens e mulheres transgénero reclamam "Eu tenho direito à vida"* [Angola : Transgender mannen en vrouwen claimen « Ik heb recht op leven »], 08/01/2021, <https://dezanove.pt/angola-homens-e-mulheres-transgenero-1367409> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Dezanove, *Arquivo de Identidade Angolano: uma associação feminista e descolonial* [Arquivo de Identidade Angolano: een feministische dekoloniale organisatie], 04/02/2021, <https://dezanove.pt/arquivo-de-identidade-angolano-uma-1376426> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Dezanove, *Associações angolanas juntam forças pela visibilidade LGBTIQ* [Angolese organisaties verenigen de krachten voor LGBTIQ-zichtbaarheid], 22/05/2019, <https://dezanove.pt/associacoes-angolanas-juntam-forcas-1256326#cutid1> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Dezanove, *Comunidade LGBTQI+ de Angola chocada com a morte de Litilson* [Angola's LGBTQI+-gemeenschap in shock door de dood van Litilson], 12/03/2021, <https://dezanove.pt/litilson-comunidade-lgbtqi-de-angola-1397350> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Dezanove, *Rede de organizações LGBTIQ+ da CPLP é criada em Luanda* [CPLP-netwerk van LGBTIQ+-organisaties opgericht in Luanda], 23/10/2023, <https://dezanove.pt/rede-de-organizacoes-lgbtqi-da-cplp-e-2023320> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Diário de Notícias, *Músico angolano Coréon Dú sauda descriminalização da homossexualidade em Angola* [Angolese muzikant Coréon Dú verwelkomt de decriminalisering van homoseksualiteit in Angola], 01/02/2019, <https://www.dn.pt/lusa/musico-angolano-coreon-du-sauda-descriminalizacao-da-homossexualidade-em-angola-10520524.html> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Diversidade Masculina [Facebook profile], s.d., <https://www.facebook.com/profile.php?id=100079112155661>
- EFE via Público, *Alivio en Angola al entrar en vigor la despenalización de la homosexualidad*, 19/02/2021, <https://www.publico.es/internacional/alivio-angola-al-entrar-vigor-despenalizacion-homosexualidad.html> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- El País (Naranjo J.), *El largo camino de Angola hacia la despenalización de la homosexualidad*, 06/02/2019, https://elpais.com/sociedad/2019/02/05/actualidad/1549392594_132595.html [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Epito Reporter, *Angola: Comunidade LGBTI não tem base dados dos seus membros*, 25/05/2019, <https://epito-reporter.com/?p=1150> [geraadpleegd op 20/10/2023]

- Freedom House, *Freedom in the world 2023: Angola*, 03/2023, <https://freedomhouse.org/country/angola/freedom-world/2023> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Freedom House, *Freedom on the Net 2023: Angola*, 04/10/2023, <https://freedomhouse.org/country/angola/freedom-net/2023> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Global Voices (Tsanzana D.), *In long-awaited victory, Angola's only LGBT association receives legal recognition*, 27/06/2018, <https://globalvoices.org/2018/06/27/in-long-awaited-victory-angolas-only-lgbt-association-receives-legal-recognition/> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Human Rights Watch (HRW) (Reid G.), *Angola Decriminalizes Same-Sex Conduct*, 23/01/2019, <https://www.hrw.org/news/2019/01/24/angola-decriminalizes-same-sex-conduct> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Human Rights Watch (HRW), *Angola: Grave Police Abuses Against Activists*, 07/08/2023, <https://www.hrw.org/news/2023/08/07/angola-grave-police-abuses-against-activists> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2023. Events of 2022: Angola*, 12/01/2023, <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/angola> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Jeune Afrique (Pauraon M.), *Angola : Titica, chanteuse et icône des transgenres*, 12/01/2015, <https://www.jeuneafrique.com/36095/culture/angola-titica-chanteuse-et-ic-ne-des-transgenres/> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Jornal Mercado (De Carvalho P.), *"Sou gay e prostituo-me"* ["Ik ben gay en ik prostituteer me"], 26/11/2021, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Le Progrès, Micaël, *jeune gay réfugié d'Angola : « Ici, je n'ai plus peur que quelqu'un me fasse du mal »*, 19/09/2023, <https://global.factiva.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Lei n.º 1/88: *Lei que aprova o Código da família*, in *Diário da República*, I Série, N.º 8, 20/02/1988, <http://jafbase.fr/docAfrique/Angola/codefamilie.pdf> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Lei n.º 38/20: *Aprova o Código Penal Angolano*, in *Diário da República*, I Série, N.º 179, 11/11/2020, <https://faolex.fao.org/docs/pdf/ang199073.pdf> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), RIWI, *Minorities Report 2017: attitudes to sexual and gender minorities around the world*, 2017, https://ilga.org/downloads/ILGA_RIWI_Minorities_Report_2017_Attitudes_to_sexual_and_gender_minorities.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]
- LGBT Angola, *Assim ocorreu no último dia 27, o primeiro dia do festíris que se realizou em dois dias 27 e 28 no elinga teatro com entrada gratuita [...]* [Facebook post], 30/06/2022, <https://www.facebook.com/Gayiane/posts/pfbid025SDNQJh69bsj4xDTGq2b12uketkNeqARUWoCHFoNH1D376UUFx3mYhBD6euZVZaLI?locale> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Linkages, *LINKAGES ANGOLA. Summary of Achievements. January 2015–September 2019*, 2019, <https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/resource-linkages-angola-achievements.pdf> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Mamba (Yono Z.), *Angola: A journey to LGBTIQ+ economic inclusion and participation*, 15/02/2023, <https://www.mamba.lgbt/2023/02/15/angola-a-journey-to-lgbtiq-inclusion-and-economic-participation/> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Movimento EU SOU TRANS Angola [Facebook profile], s.d., <https://www.facebook.com/people/Movimento-EU-SOU-TRANS-Angola/100067393427022/> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Movimento T [Facebook profile], s.d., <https://www.facebook.com/movimentoTransmasculinoAngola> [geraadpleegd op 20/10/2023]
- Notícias de Angola (Emerson H.), *Norberto Garcia Pondera Deixar Actividade Política E Ser Pastor* [Norberto Garcia overweegt zijn politieke activiteiten te staken en predikant te worden], 28/01/2023, <https://noticiasdeangola.co.ao/norberto-garcia-pondera-deixar-actividade-politica-e-ser-pastor/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Novo Jornal, *Membros da comunidade LGBTQ+ exigem respeito - Família e escola são os principais ambientes de discriminação* [Leden van de LGBTQ+-gemeenschap eisen respect – Familie en school zijn de belangrijkste omgevingen van discriminatie], 24/07/2023, <https://www.novojornal.co.ao/sociedade/interior/membros-da-comunidade-lgbtq-exigem-respeito--familia-e-escola-sao-os-principais-ambientes-de-discriminacao-114143.html> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Novo Jornal, *Norberto Garcia nomeado formalmente director do Gabinete de Estudos e Análises Estratégicas* [Norberto Garcia formeel benoemd tot directeur van het Bureau voor Strategische Studies en Analyses], 28/01/2022, <https://www.novojornal.co.ao/politica/interior/norberto-garcia-nomeado-formalmente-director-do-gabinete-de-estudos-e-analises-estrategicas-106580.html> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Novo Jornal, *Novo Código Penal: Um País dividido sobre direitos LGBT*, 26/02/2021, <https://www.novojornal.co.ao/sociedade/interior/novo-codigo-penal-um-pais-dividido-sobre-direitos-lgbt-101052.html> [geraadpleegd op 20/10/2023]

O País (Costa D.), *Carlos Fernandes: "É mais duro ser gay em Cabinda do que em Luanda ou Benguela"* [Carlos Fernandes: "Het is moeilijker gay zijn in Cabinda dan in Luanda of Benguela"], 17/05/2019, <https://opais.co.ao/destaque/carlos-fernandes-e-mais-duro-ser-gay-em-cabinda-do-que-em-luanda-ou-benguela/?fbclid=IwAR0aL4NFImod8HvwKDi3JP5zS3cG3cO3LKl5P7MiqL2LstqXcXPuftWxeyk> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Office français de protection des réfugiés et apatrides (OFPRA), *ANGOLA : Situation des minorités sexuelles et de genre*, 31/12/2021, https://www.ofpra.gouv.fr/libraries/pdf.js/web/viewer.html?file=/sites/default/files/ofpra_flora/2112_ago_osig_154840_web.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]

Organização "InDiscriminando"., *#FESTÍRIS é um evento cultural #LGBTQIAP+ que será realizado entre os dias 15 e 16 de junho alusivo aos 10 anos da associação Íris Angola [...]* [Facebook post], 10/06/2023, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0xA7jrze9zwoHAphmMgYuLKBA2QMTZHSwMLsNXyQL3cy9xCJZyATWHc7sdC8dJ7Yul&id=100078276092012 [geraadpleegd op 20/10/2023]

Outright International, *The Global State of LGBTIQ Organizing. The Right to Register and the Freedom to Operate, 2023*, 09/2023, https://outrightinternational.org/sites/default/files/2023-09/EMBARGOED_The_Global_State_of_LGBTIQ_Organizing_2023.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]

Platina Line (Silva A.), *Pai Profeta presta declarações no SIC-Luanda em processo criminal* [Pai Profeta legt verklaringen af aan de SIC-Luanda binnen de strafprocedure], 21/09/2023, <https://platinaline.com/pai-profeta-presta-declaracoes-no-sic-luanda-em-processo-criminal/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Platina Line, *Imani da Silva quebra silêncio e fala sobre a saída do canal zap viva* [Imani da Silva breekt de stilte en praat over haar vertrek bij Canal Zap Viva], 19/03/2023, <https://platinaline.com/imani-da-silva-quebra-silencio-e-fala-sobre-a-saida-do-canal-zap-viva/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People (Kanga D.), *Biba abre processo crime contra Pai Profeta por incitação ao ódio* [Biba span teen strafproces aan tegen Pai Profeta voor aanzetting tot haat], 18/09/2023, <https://queerpeoplee.wordpress.com/2023/09/18/biba-abre-processo-crime-contra-pai-profeta-por-incitacao-ao-odio/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People (Kanga D.), *Conferência regional para activistas LGBTQIAP+ dos estados da SADC, Angola* [Regionale conferentie voor LGBTQIAP+-activisten afkomstig uit SADC-landen, Angola], 26/10/2021, <https://queerpeoplee.wordpress.com/2021/10/26/conferencia-regional-para-activistas-lgbtqiap-dos-estados-da-sadc-angola/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People (Kanga D.), *Influencer LGBT sofre ataque de Homofobia na província da Huíla* [LGBT-influencer slachtoffer van homofobe aanval in de provincie Huíla], 06/03/2023, <https://queerpeoplee.wordpress.com/2023/03/06/influencer-lgbt-sofre-ataque-de-homofobia-na-provincia-da-huila/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People (Kanga D.), *Presidente do Tribunal Constitucional apela a inclusão das pessoas indepedente da orientação sexual nas políticas de governação, durante investidura do Presidente da República* [De voorzitter van het Grondwettelijk Hof roept tijdens de eedaflegging van de president van de Republiek op tot de inclusie in het overheidsbeleid van personen ongeacht hun seksuele geaardheid], 16/09/2022, <https://queerpeoplee.wordpress.com/2022/09/16/presidente-do-tribunal-constitucional-apela-a-inclusao-das->

[pessoas-indepente-da-orientacao-sexual-nas-politicas-de-governacao-durante-investidura-do-presidente-da-republica/](#) [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People (Kanga D.), *Secretária de Estado para os Direitos Humanos e Cidadania recebe representantes do movimento LGBT em audiência* [Staatssecretaris voor Mensenrechten en Burgerschap ontvangt vertegenwoordigers van de LGBT-beweging op audiëntie], 21/04/2023, <https://queerpeoplee.wordpress.com/2023/04/21/secretaria-de-estado-para-os-direitos-humanos-e-cidadania-recebe-representantes-do-movimento-lgbt-em-audiencia/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People [Facebook profile], s.d., <https://www.facebook.com/fstyleite/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People [website], s.d., <https://queerpeoplee.wordpress.com/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People, *Conhecido como um monumento cultural em Angola, Elinga Teatro* [...] [Facebook post], 07/06/2022, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=5277698235586534&set=a.1904333442923047> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People, *Queer People Awards 2023: primeira premiação LGBT em Angola reúne personalidades Queer e entidades diplomatas em Luanda* [Queer People Awards 2023: de eerste LGBT-prijzuitreiking in Angola verzamelt queer personaliteiten en diplomatieke entiteiten in Luanda], 28/05/2023, <https://queerpeoplee.wordpress.com/2023/05/28/queer-people-awards-2023-primeira-premiacao-lgbt-em-angola-reune-personalidades-queer-e-entidades-diplomatas-em-luanda/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Queer People, *Queer People reúne figuras (e nomeados) LGBTs na conferência de imprensa dos prémios "Queer People Awards 2023"* [Queer People verzamelt LGBT-personaliteiten (en genomineerden) tijdens de persconferentie voor de "Queer People Awards 2023"], 19/03/2023, <https://queerpeoplee.wordpress.com/2023/03/19/queer-people-reune-figuras-e-nomeados-lgbts-na-conferencia-de-imprensa-dos-premios-queer-people-awards-2023/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Radio France internationale (RFI), *Angola: reconnaissance officielle d'une association défendant gays et lesbiennes*, 29/06/2018, <https://www.rfi.fr/fr/afrique/20180629-angola-reconnaissance-officielle-une-association-defendant-gays-lesbiennes> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Rede Angola (RA), *"O que me interessa é a opinião sobre o meu desempenho como profissional"* ["De opinie over mijn prestatie als professional interesseren me"], 19/05/2015, <http://m.redeangola.info/eu-escolho/o-que-interessa-e-opiniao-sobre-o-meu-desempenho-como-profissional/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Southern Africa Litigation Centre (SALC), AIDS and Rights Alliance for Southern Africa (ARASA), HIV Justice Worldwide., *Discussion document. The Criminalisation of HIV in Angola*, 11/2020, <https://www.southernafricalitigationcentre.org/wp-content/uploads/2020/12/SALC-HIV-Criminalisation-report-English.pdf> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Taboom Media, GALA Queer Archive, *Hopes and Dreams that sound like yours. Stories of Queer Activism in Sub-Saharan Africa*, 2021, https://gala.co.za/wp-content/uploads/2021/05/Hopes_and_Dreams_final_mid-res-2.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]

The Conversation (Viljoen F.), *Abolition of Angola's anti-gay laws may pave the way for regional reform*, 14/02/2019, <https://theconversation.com/abolition-of-angolas-anti-gay-laws-may-pave-the-way-for-regional-reform-111432> [geraadpleegd op 20/10/2023]

The Other Foundation, *Canaries in the coal mines. An analysis of spaces for LGBTI activism in Angola. Country Report*, 2017, https://theotherfoundation.org/wp-content/uploads/2017/02/Canaries_Angola.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]

The Telegraph (Pujol-Mazzini A.), *'Now they must respect us': a beacon of hope for Africa as Angola bans gay discrimination*, 05/03/2021, <https://www.telegraph.co.uk/global-health/climate-and-people/now-must-respect-us-beacon-hope-africa-angola-bans-gay-discrimination/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

União Il Grupo LGBTQ [Facebook profile], s.d., <https://www.facebook.com/p/Uni%C3%A3o-Il-Grupo-LGBTQ-100063516682767/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United Nations – Human Rights Committee, *Concluding observations on the second periodic report of Angola (CCPR/C/AGO/CO/2)*, 08/05/2019, https://database.ilga.org/api/downloader/download/3/en-CCPR_C_AGO_CO_2.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]

United Nations Development Program (UNDP), *I Am Trans: The Angolan movement that works for freedom*, 16/05/2022, <https://undp.medium.com/i-am-trans-the-angolan-movement-that-works-for-freedom-e959db8ca928> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United Nations Development Program (UNDP), *Inclusive Governance Initiative. Angola Baseline Report, 2021*, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskqke326/files/migration/africa/UNDP-igi-angola-baseline-report-en.pdf> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United Nations Development Program (UNDP), Instituto Nacional de Luta Contra a Sida (INLS), *Angola: Legal Environment Assessment for HIV, and the Right to Sexual and Reproductive Health Rights*, 11/2020, https://www.undp.org/sites/g/files/zskqke326/files/migration/africa/UNDP_AO_Reports-LEA-Angola-English-D4-HighResolution.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Richtlijnen inzake internationale bescherming nr. 9*, 23/10/2012, <https://www.refworld.org/cgi-bin/telex/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=602a62484> [geraadpleegd op 06/06/2023]

United States Agency for International Development (USAID) e.a., *Mapeamento Programático e Prevalência de VIH e outras ITS entre Populações Chave de Angola: Estudo PLACE 2017. Relatório Final*, 06/2018, <https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/resource-linkages-portuguese-angola-place-june-2018.pdf> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United States Agency for International Development (USAID) e.a., *Linkages Across the Continuum of HIV Services for Key Populations Affected by HIV (LINKAGES). Angola Quarterly Progress Report. April 1 – June 30, 2019*, 31/07/2019, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00X6NJ.pdf [geraadpleegd op 20/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *2017 Country Reports on Human Rights Practices: Angola*, 20/04/2018, <https://www.state.gov/reports/2017-country-reports-on-human-rights-practices/angola/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *2018 Country Reports on Human Rights Practices: Angola*, 13/03/2019, <https://www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/angola/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *2019 Country Reports on Human Rights Practices: Angola*, 11/03/2020, <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/angola/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *2020 Country Reports on Human Rights Practices: Angola*, 30/03/2021, <https://www.state.gov/reports/2020-country-reports-on-human-rights-practices/angola/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *2021 Country Reports on Human Rights Practices: Angola*, 12/04/2022, <https://www.state.gov/reports/2021-country-reports-on-human-rights-practices/angola/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Angola*, 20/03/2023, <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/angola/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *2023 Investment Climate Statements: Angola*, 26/07/2023, <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/angola/> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Ver Angola, *President appoints new Council of the Republic with 23 personalities*, 21/09/2022, <https://www.verangola.net/va/en/092022/Politics/32649/President-appoints-new-Council-of-the-Republic-with-23-personalities.htm> [geraadpleegd op 20/10/2023]

Voice of America (VOA) (Coque M.), *UNITA diz desconhecer "militantes" que convocaram protesto contra Adalberto Costa Júnior* [UNITA zegt "militanten" die opriepen tot protest tegen Adalberto Costa Júnior niet te kennen], 09/05/2023, <https://www.voaportugues.com/a/unita-diz-desconhecer-militantes-que-convocaram-manifesta%C3%A7%C3%A3o-contra-adalberto-costa-j%C3%BAnior/7085564.html> [geraadpleegd op 20/10/2023]